

ALEKSANDRA SPASOJEVIĆ

RAD U JAVNOM INTERESU – LIČNI IZBOR PRESTUPNIKA

Valjevo, 2020

Autor

ALEKSANDRA SPASOJEVIĆ

Izdavač

ODBOR ZA LJUDSKA PRAVA VALJEVO

Karađorđeva 117, Valjevo

www.odbor.rs

Za izdavača

ALEKSANDAR PEROVIĆ

Kompjuterska priprema

MILAN SREĆKOVIĆ

Štampa

Štamparija „Topalović”, Valjevo

Tiraž

100

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji“ koji Odbor za ljudska prava Valjevo realizuje u partnerstvu sa Beogradskom otvorenom školom i uz podršku Švedske. Stavovi i mišljenja autora izneta u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje partnera i donatora.

SADRŽAJ

1. UVODNA RAZMATRANJA.....	5
2. RAD U JAVNOM INTERESU – VANZAVODSKA SANKCIJA U SRBIJI.....	13
2.1 Rad u javnom interesu kao prekršajna kazna	26
2.2 Praktična primena kazne rada u javnom interesu	32
2.3 Kazna rada u javnom interesu vs. kazna zatvora	37
3. RAD U JAVNOM INTERESU U DRŽAVAMA EVROPE	41
3.1 Engleska.....	42
3.2 Slovenija.....	45
3.3 Švedska	48
3.4 Španija	49
3.5 Hrvatska	54
4. UMESTO ZAKLJUČKA	59
5. LITERATURA.....	63

1. UVODNA RAZMATRANJA

Decenijama unazad učinioci krivičnih dela su najčešće kažnjavani kaznom zatvora, a to je i danas najčešći način sankcionisanja. Naime, prema poslednje dostupnim podacima, ukupan broj lica koji su bili u zatvorima država Evrope je na dan 31.01.2018. godine iznosio 1.229.385¹ i taj broj su činila sva osuđena i pritvorena lica. Čini nam se zanimljivo istaći i da su žene činile 5% osuđenih lica u Evropi u 2017. godini.²

Broj lica lišenih slobode koji borave u zatvorima na 100.000 stanovnika se meri stopom zatvaranja i prema podacima iz oktobra 2015. godine u različitim državama je varirao u velikom rasponu: 55 u Švedskoj; 148 u Engleskoj i Velsu; 136 u Španiji; 73 u Sloveniji; 71 u Norveškoj i najmanje 45 u Finskoj. Srbija ni tada nije zaostajala za negativnim svetskim trendovima jer je stopa zatvaranja bila 148.³ Tri godine kasnije, na dan 31.01.2018. godine Srbija je imala stopu zatvaranja 154.4, odnosno imala je 10 807 lica lišenih slobode, dok

¹ Aebi, M.F., Tiago, M.M. (2018). Prisons and Prisoners in Europe 2018: Key Findings of the SPACE I report, p. 1, dostupno 15.01.2020. na: <https://www.coe.int>. Za potrebe ovog istraživanja je podatke dostavilo ukupno 45 od 52 zatvorske administracije u ukupno 47 država.

² Lowest rate of prisoners in EU since 2000, dostupno 01.03.2020. na: <http://www.ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/iddn-20200117-1>

³ Walmsley, R. (2016). World prison population list, eleventh edition. World Prison Brief, dostupno 12.12.2018. na: <https://www.prisonstudies.org>

je Rusija imala najveću stopu od 418.3 (602 176 lica).⁴ Srbiji bliska po stopi zatvaranja je bila i Engleska (142.4), pa su se njih dve našle u grupi država čija je stopa zatvaranja bila više od 5% od prosečne stope (102.5).⁵ Sa druge strane su bile države koje su činile klaster sa stopom zatvaranja koja je niža od prosečne za više od 5%, kao što su Švedska (56.5), Norveška (65.4) i Slovenija (65.1).⁶

Kako kazna zatvora može trajati različito, od nekoliko meseci, preko nekoliko godina pa sve do više decenija ili doživotno, tako je jasno da se stalno pojavljuje određen konstantan broj osuđenih lica na kaznu zatvora. Dakle, neki izlaze iz zatvora, a neki u njega ulaze na kraći vremenski period, ali neki u njemu ostaju više godina. Uzimajući u obzir to, neretko se u državama konstatuje stanje prenaseljenosti zatvora. Dešava se da broj osuđenih lica na kaznu zatvora prevazilazi postojeće zatvorske kapacitete, kako u Evropi, tako i kod nas (u 2015. godini Srbija je bila na osmom mestu po stopi prenaseljenosti zatvorske populacije sa brojem od 109 zatvorenika na 100 zatvorskih mesta, dok je Makedonija bila na prvom mestu sa 132 zatvorenika).⁷ U 2018. godini u Srbiji se stanje nije bitno promenilo jer je stopa prenaseljenosti bila 109.2, kao ni u prvoplasiranoj Makedoniji sa stopom od 122.3.⁸

S obzirom da su se kazne zatvora kod određenih učinilaca krivičnih dela pokazale kao nedelotvorne, tražili su se alternativni načini sankcionisanja takvih prestupnika. Na temelju ovog stava su stvorene vanzavodske sankcije i mere.⁹ Pored pretrpanosti zatvora, uviđali

⁴ Aebi, M.F., Tiago, M.M. (2018). Prison Populations. SPACE I - Council Europe Annual Penal Statistics. Council of Europe, Strasbourg, (20.12.2018), p. 28, dostupno 15.01.2020. na: <https://www.coe.int>

⁵ Ibid., p. 3.

⁶ Ibid., p. 28.

⁷ Council Europe Annual Penal Statistics SPACE, Council of Europe, dostupno 10.10.2018. na: <https://www.coe.int/en/web/prison/home>

⁸ Aebi, M.F., Tiago, M.M. (2018). Prison Populations. SPACE I. Op.cit., p. 65.

⁹ U stranoj literaturi se koristi pojam alternativne sankcije i mere, vanzavodske sankcije i mere ili sankcije i mere u zajednici. U domaćoj literaturi možemo naići

su se i veliki troškovi po budžet države za njeno izvršenje. Nedelotvornost kazne zatvora se ogledala i u nedovoljno dobrim efektima na smanjenje recidivizma i na resocijalizaciju prestupnika, ali i u negativnom uticaju na osuđena lica i njihove porodice.

Vanzavodske sankcije i mere predstavljaju sankcije i mere za koje se smatra da se ciljevi sankcionisanja (kažnjavanja) mogu postići i u uslovima koji su manje restriktivni od kazne zatvora. To su “sankcije i mere na osnovu kojih osuđena lica ostaju u zajednici, a koje uključuju određena ograničenja njihove slobode nametanjem uslova ili obaveza koje se sprovode pod nadzorom i kontrolom poverenika. Pod uslovima i obavezama se podrazumevaju svi zahtevi koji su sastavni deo sankcije ili mere koju je izrekao nadležni organ.”¹⁰

*Vanzavodske sankcije i mere su represivne mere predviđene zakonom koje izriče pravosudni organ (tužilaštvo, sud) u krivičnom postupku u svrhu suzbijanja kriminaliteta, učiniocu protivpravnog dela predviđenog kao krivično delo, koje mogu da uključuju određena ograničenja slobode nametanjem uslova ili obaveza, ali to su i oni krivičnopravni instituti i mere koje se mogu primeniti nakon izvršenja osude, a njihovo izvršenje u zajednici i nadzor vrši određeni nadležni organ (poverenička služba).*¹¹

U zavisnosti od vrste krivičnog dela koje propisuje svako nacionalno zakonodavstvo, razlikuju se i vrste vanzavodskih sankcija i mera. Svaka država ima različite načine propisivanja odnosno izvršenja vanzavodskih sankcija i mera koje su karakteristične za njihov nacionalni kontekst pravnog funkcionisanja.

Najšire rečeno, smatra se da su vanzavodske sankcije i mere nađadekvatnije za sankcionisanje izvršilaca “lakših” ili “srednjih” kri-

na termin alternativne sankcije i mere ili vanzavodske sankcije i mere, te se autor za potrebe ovog rada opredelio za njihovo korišćenje kao sinonime.

¹⁰ Spasojević, A., Arsenijević, S. (2017). Efekti alternativnih sankcija i mera iz ugla povereničke službe. Odbor za ljudska prava Valjevo, str. 6.

¹¹ Spasojević, A. (2019). Vanzavodske krivične sankcije i mere. Kaznena reakcija, stanje i praksa izvršenja. Odbor za ljudska prava Valjevo, str. 72.

vičnih dela. Bejatović, takođe, u svom radu ističe da „razmatranjem oblika krivične reakcije društvenog sistema na kriminalitet možemo smatrati da najviše opravdanja ima primena kombinacije alternativnih krivičnih sankcija i pojednostavljenih formi postupanja u krivičnim stvarima, pod uslovima i na način njihove kriminalno-političke opravdanosti, a radi kažnjavanja učinilaca „lakših“ i „srednjih“ krivičnih dela.“¹²

Razvoj vanzavodskih krivičnih sankcija i mera u Srbiji je tekao postepeno. U nacionalnu zakonsku regulativu pojedine vanzavodske sankcije i mere su uvedene tek krajem 2005. godine i to usvajanjem Krivičnog zakonika¹³ i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija.¹⁴ Sa njihovom intenzivnijom praktičnom primenom međutim, počelo se nešto kasnije, nakon određenih izmena i dopuna zakona, da bi tek usvajanjem Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera¹⁵ iz 2014. godine ove sankcije i mere doživele veću primenu.

Zakonodavac je svrhu njihovog izvršenja definisao kroz zaštitu društva od kriminaliteta izvršenjem u zajednici, a sa ciljem resocijalizacije i reintegracije osuđenih lica (član 2. ZIVS).

Za ona krivična dela gde nije propisana kazna zatvora, već neka druga sankcija, zakonodavac je upravo imao u vidu blažu kaznenu politiku i politiku smanjenja mogućnosti da se izrekne zatvorska kazna.

¹² Bejatović, S. (2018). Alternativne krivične sankcije i regionalna krivična zakonodavstva (osnovna zakonska obeležja i iskustva u primeni-sličnosti i razlike), u Zborniku radova: „Alternativne krivične sankcije“. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju-Misija u Srbiji, Beograd, 2018, str. 9-29, str. 13.

¹³ Krivični zakonik „Sl. glasnik RS“ br. 85/2005, 88/2005-isp, 107/2005-isp, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019 od 21.05.2019.- u daljem tekstu KZ.

¹⁴ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija „Sl. glasnik RS“ br. 55/2014 od 23.05.2014. - u daljem tekstu ZIKS.

¹⁵ Zakon o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera „Sl. glasnik RS“ br. 55/2014, 87/2018 od 13.11.2018. - u daljem tekstu ZIVS.

Nacionalno zakonodavstvo Srbije propisuje sledeće vanzavodske sankcije i mere: kaznu zatvora u prostorijama u kojima osuđeni stanuje (kućni zatvor), kaznu rada u javnom interesu, uslovnu osudu sa zaštitnim nadzorom, nadzor nad izvršenjem mera određenih uz uslovni otpust, zabranu napuštanja stana (kućni pritvor), zabranu prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem, zatim savetovanje i pružanje podrške i pomoći licu posle izvršene kazne zatvora da izbegnu ponovno činjenje krivičnih dela (postpenalni prihvat), primenu posebnih mera za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima („Marijin zakon“¹⁶) i nadzor nad izvršenjem obaveza prema odluci javnog tužioca. Svaka pojedinačna vanzavodska sankcija i mera je u nadležnosti postupanja poverenika (član 5. ZIVS).

Najčešće mišljenje, ali i polazna osnova za primenu vanzavodskih sankcija i mera je u svrhu sankcionisanja za učinjena krivična dela manje društvene opasnosti, umesto primene kratkotrajnih kazni zatvora (do godinu dana).

Kada je u pitanju procenat izricanja vanzavodskih sankcija i mera u Evropi postoje države koje vanzavodsko sankcionisanje ne primenjuju, preko onih koji ga primenjuju u istoj meri kao i zatvorske kazne (npr. Engleska, Rusija) do onih koji ga primenjuju kao češći oblik sankcionisanja od primene zatvorske kazne (Norveška, Švedska, Finska, Slovenija...).

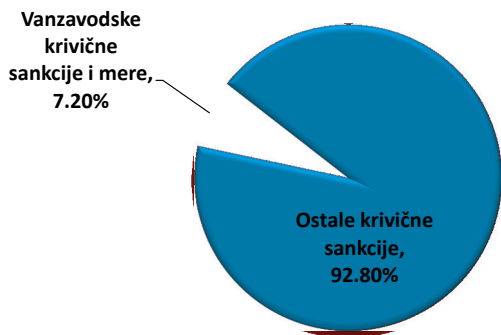
Prema novije dostupnim podacima Saveta Evrope na dan 31.01.2018. godine u vanzavodskom načinu izvršenja sankcija i mera je bilo 1.764.043 lica, pri čemu je prosečna stopa iznosila 202 lica na 100.000 stanovnika. Ovi podaci su dostavljeni iz 44 probacijske službe u državama Evrope.¹⁷ Prema ovoj evidenciji Srbija je tada

¹⁶ Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima “Sl. glasnik RS” br. 32/2013 od 08.04.2013. - kolokvijalno nazvan “Marijin zakon”

¹⁷ Aebi, M.F., Hashimoto, Y.Z. (2018). Persons under the supervision of Probation Agencies. SPACE II - Council Europe Annual Penal Statistics. Council of Europe, Strasbourg, (20.12.2018), p. 16-17, dostupno 15.01.2020. na: <https://www.coe.int>

dostavila podatak da je imala 1707 lica pod izvršenjem vanzavodskih sankcija i mera. Na suprotnoj strani, a najviše od svih, imala je Rusija (504 248 lica). Stopa primene vanzavodskog sankcionisanja u Srbiji je procenjena na 24.4, a na prvom mestu je bila Turska sa stopom od 470.7 (na 100.000 stanovnika).¹⁸ Dakle, možemo reći da postoji veliki broj lica koji se na godišnjem nivou nađu u ovakvom načinu izvršenja sankcija i mera, ali da taj trend nužno ne znači da postoji manji broj osuđenih na kaznu zatvora.

U Srbiji je stanje malo drugačije. I pored uočenog trenda povećanja izvršenja vanzavodskih sankcija i mera u prethodnim godinama, procenat retko kada prelazi 10% u celokupnom presuđenom kriminalitetu na godišnjem nivou. Naime, u zavisnosti od izvora podataka procenti mogu varirati, te statističke podatke moramo uvek uzeti sa rezervom. Baveći se analizom dostupnih statističkih podataka u Srbiji, autorka je kombinacijom došla do okvirnih procentualnih vrednosti koje mogu definisati tendencije u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera za posmatrani četvorogodišnji period (grafikon br.1).¹⁹

Grafikon br.1. Udeo vanzavodskih krivičnih sankcija i mera u presuđenom kriminalitetu u Srbiji za period od 2014-2017. godine.

¹⁸ Ibid., p. 18-19.

¹⁹ Detaljnija analiza podataka je predstavljena u: Spasojević, A. (2019). Vanzavodske krivične sankcije i mere. Op. cit., str. 39-45.

Dakle, za period od četiri godine udeo izvršenja vanzavodskih sankcija i mera u presuđenom kriminalitetu je oko 7.2%, što je vrlo malo. Prema podacima Uprave za izvršenje krivičnih sankcija²⁰ možemo videti da se prethodno uočeni trend povećanja izvršenja ovih sankcija i mera u periodu od 2014. godine nastavlja i nakon 2017. godine. U 2018. godini Uprava je imala na izvršenju 4651, a u 2019. godini 4338 vanzavodskih sankcija i mera, što je svakako više nego u prethodno posmatranom periodu (tabela br.1).²¹

Tabela br. 1. Ukupan broj izvršavanih vanzavodskih sankcija i mera u Republici Srbiji u periodu od 2017-2019. godine.

Godina	Ukupan broj izvršavanih vanzavodskih sankcija i mera u Republici Srbiji
2017.	4013
2018.	4651
2019.	4338

Kako smo rad posvetili jednoj vanzavodskoj sankciji u daljem tekstu će biti predstavljena kazna rada u javnom interesu u Srbiji i u pojedinim državama Evrope.

Tabela br.2. Ukupan broj presuda kazne rada u javnom interesu koje su u Upravi izvršavane u toku 2017-2019.g. (presude i krivičnih i prekršajnih sudova)²²

Godina	Ukupan broj kazni rada u javnom interesu
2017.	97
2018.	85
2019.	42
Ukupno	224

²⁰ Uprava za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde Republike Srbije - u daljem tekstu Uprava.

²¹ Podaci po zahtevu dostavljeni od Uprave za izvršenje krivičnih sankcija RS od 11.02.2020. godine.

²² Ibid.

Za razliku od drugih država Evrope, kazna rada u javnom interesu se primenjuje vrlo malo u Srbiji. Prema podacima Uprave za period od poslednje tri godine (2017-2019) izvršavano je ukupno 224 kazne pri čemu je najviše kazni bilo 2017. godine.

Međutim, na osnovu detaljnijeg uvida u broj ovih presuda u samo šest gradova mogli smo konstatovati da ovi podaci na nivou cele države nisu ažurirani. Naime, kada je u pitanju poverenička kancelarija u Šapcu za posmatrani period je izvršila 15 presuda od strane prekršajnih sudova i 8 od strane krivičnih sudova. Poverenička kancelarija u Valjevu je izvršila 4 presude od strane prekršajnih sudova i 16 od strane krivičnih sudova. Poverenička kancelarija u Užicu je izvršila 44 presude od strane prekršajnih i 28 od strane krivičnih sudova. Poverenička kancelarija u Čačku je izvršila 8 presuda od strane prekršajnih i 9 od strane krivičnih sudova. I na kraju su dva očigledna ekstrema - poverenička kancelarija u Kragujevcu i poverenička kancelarija u Kraljevu. U prvoj je izvršeno 118 presuda prekršajnih sudova i 8 od strane krivičnih sudova, a u drugoj u posmatranom periodu nije izvršena ni jedna kazna rada u javnom interesu. To ukupno čini 258 kazni rada u javnom interesu u ovih šest povereničkih kancelarija što je svakako više nego što je gore pomenuti dostavljen podatak Uprave za celu Srbiju (224). Ovim možemo izvesti zaključak da najtačniju evidenciju imaju povereničke kancelarije, a da do sada *nije postojala centralna elektronska evidencija ili baza podataka koja bi se ažurirala na dnevnom nivou, što predstavlja samo jedan od nedostataka uređenja sistema izvršenja ovih sankcija u Srbiji.*

2. RAD U JAVNOM INTERESU – VANZAVODSKA SANKCIJA U SRBIJI

Za određena krivična i prekršajna dela nacionalno zakonodavstvo je propisalo mogućnost primene kazne rada u javnom interesu.

Član 43. KZ je propisuje kao jednu od mogućnih kazni u krivičnom postupku, a član 44. st. 2. KZ propisuje mogućnost da se ona izrekne ili kao glavna ili kao sporedna kazna. Rad u javnom interesu je detaljnije propisan članom 52. KZ.

Predviđenim odredbama KZ može se zaključiti da se ova kazna može izreći za „lakša“ krivična dela, odnosno krivična dela manje društvene opasnosti. To su najčešće krivična dela protiv imovine (krađe), zloupotrebe državnih organa, protiv bezbednosti saobraćaja, lake telesne povrede i druga *krivična dela za koje se može izreći novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine (član 52. st. 1. KZ).*

Pod radom u javnom interesu se podrazumeva svaki društveno koristan rad kojim se ne vređa ljudsko dostojanstvo uz pristanak prestupnika i koji se ne vrši sa ciljem sticanja dobiti (besplatan je), (član 52. st. 2. KZ).

U tom smislu rad u javnom interesu predstavlja svaki rad koji treba da stvara neki produkt koji će biti od dobrobiti za društvo i koji nema karakteristike eksploatacije i torture, a lice ga obavlja bez ikakve novčane nadoknade. Kada je u pitanju dostojanstvo, možemo reći da je to ličan element. U skladu sa tim, ista vrsta radnog angažovanja kroz ovu kaznu za različite ljude može biti doživljena kao uvreda na

dostojanstvo i zbog toga je bitno prisustvo lične saglasnosti za njenu primenu.²³ Naime, u nekim državama prestupnici tokom izvršenja ove kazne nose fluorescentne prsluke prilikom obavljanja poslova u svojoj zajednici (slika br.1). Ovakav način izvršenja se može tumačiti dvojako. Sa jedne strane kao nešto dobro jer se osuđenom licu daje do znanja da plaća za svoj prestup i da je to njegova kazna, a drugim ljudima se daje primer i šalje poruka da mogu za svoje prestupe odgovarati na takav način. Sa druge strane, nekada ovakav primer može biti negativan, u smislu obeležavanja i stigmatizovanja osuđenih lica naročito u manjim sredinama ili sredinama koje su specifičnog mentaliteta (koje su sklone predrasudama, stereotipima, stigmatizaciji, javnom odbacivanju i podsmevanju određenih pojedinaca ili grupa). Zato i ostaje pitanje za svakog okrivljenog da li će prihvatanjem ove kazne doći do ugrožavanja njegovog ličnog dostojanstva?

Slika br.1. Rad u javnom interesu (community payback)²⁴

Čini se da u Srbiji ovakav način obeležavanja osuđenih lica ne bi naišao na pozitivnu ocenu ni od strane prestupnika a ni zajednice. U istraživanju koje smo sprovodili početkom 2020. godine od zaposlenih

²³ Spasojević, A. (2019). Vanzavodske krivične sankcije i mere. Op. cit., str. 137.

²⁴ Dostupno 21.02.2019. na: https://ichef.bbci.co.uk/news/660/cpsprodpb/907D/production/_99598963_gettyimages-464625282.jpg

koji učestvuju u izvršenju ove kazne dobijali smo skoro uvek mišljenje da bi obeležavanje osuđenih lica na ovaj način uticalo negativno na njih jer bi ih sredina stigmatizovala. Ipak, svi ispitanici su smatrali da je potrebno obezbediti uniformu u kojoj treba da rade tokom kazne, kako iz bezbednosnih razloga odnosno zaštite na radu tako i da se ne bi izdvajali u sredini u kojoj rade odnosno da imaju iste uniforme kao i zaposleni. Nažalost, praksa nam je pokazala da se to ne sprovodi u svim preduzećima jer obezbeđenje radne uniforme zavisi od finansijskih sredstava preduzeća i stava rukovodećeg kadra koji imaju prema tome. Pojedina preduzeća obezbeđuju radnu uniformu, cipele i rukavice, a neka druga samo zaštitne rukavice.

Kako je praksa pokazala, a statistika potvrđuje izražena je tendencija da se prestupnici češće opredeljuju za novčanu kaznu ili kaznu zatvora nego za rad u javnom interesu, pa razlog za mali procenat izricanja ove kazne (oko 1% u presuđenom kriminalitetu)²⁵ svakako možemo naći i u ovom problemu.

Međutim, ako bi želeli da rešimo ovaj problem potrebno je promeniti bar dve stvari. Prva je da se u zakonskim odnosno podzakonskim aktima propiše obaveza nošenja ovakvih prsluka ili radnog odela sa obeležjem ove kazne. U tom slučaju bi okrivljeni u postupku vrlo jasno znao da mu je to obaveza ukoliko izabere tu kaznu i tada ne bi imao problem jer svesno prihvata svaku obavezu koja uz tu kaznu ide. Druga promena je mnogo teža i komplikovanija za ostvarenje jer je u pitanju promena u okviru celokupne zajednici - a to je afirmisanje ove kazne. Potrebno bi bilo da zajednica uvidi pozitivne efekte ove kazne, njenu dobrobit za zajednicu, kako bi se smanjile predrasude i ove vrste poslova prestale smatrati ponižavajućim. Dakle, povećanje informisanosti i svesti građanstva o kazni,

²⁵ Na osnovu analiziranih statističkih podataka prema izvoru Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije za period od pet godina i to od 2013-2017. godine konstatovano je da je na kaznu rada u javnom interesu osuđeno oko 1% punoletnih lica: Ibid., str. 35-36.

bi povratno delovalo i na to da okrivljeni više biraju ovu kaznu u odnosu na novčanu kaznu ili zatvor.

Kako se ne bi ugrožavalo lično dostojanstvo i kako bi se sprečila mogućnost pojave prinudnog rada od samog početka se vodilo računa da postoji **obavezan pristanak okrivljenog** za izricanje ove kazne. Dakle, zakonodavac je ovu obavezu predvideo kao materijalni uslov neophodan za sankcionisanje ove vrste (član 52. st. 4. KZ). Sud ne bi smeo izreći ovu sankciju ukoliko se okrivljeni sa njom ne saglasi, a ta izjava jeste garant poštovanja međunarodnih standarda o zabrani prinudnog rada. Takođe, Ustav Republike Srbije²⁶ u članu 26. ističe da je zabranjen prinudni rad pa je ovaj deo zakonodavstva usklađen i sa najvišim nacionalnim zakonodavnim aktom naše države.

Neki bi mogli reći da se prejudicira sudska odluka onog momenta kada se okrivljenom u sudskom postupku daje mogućnost da se izjasni da li bi prihvatio kaznu rada u javnom interesu ukoliko bi je sud izrekao. Međutim, “praksa kaže da se pristanak lica o primeni kazne rada u javnom interesu treba pribaviti do završetka glavnog pretresa, odnosno u završnoj reči i na način na koji se ne bi prejudicirala odluka o krivičnoj sankciji, a taj pristanak bi obavezno trebalo uneti u zapisnik o glavnom pretresu.”²⁷

Kada govorimo o svrsi kažnjavanja, izricanjem ove kazne se ne može direktno onemogućiti osuđeno lice da ponovo vrši krivična dela, što je jedan od aspekata svrhe kažnjavanja (član 42. KZ), jer ga ne izdvaja iz sredine u kojoj je boravio. “Prvobitni koncept rada u javnom interesu kombinuje ciljeve kažnjavanja, rehabilitacije i apstraktne i simbolične „naknade pričinjene štete“ društvu besplatnim radom. Radna obaveza nije kazneni element sankcije, budući da se

²⁶ Ustav Republike Srbije “Sl. glasnik RS” br. 98/2006.

²⁷ Lazarević, J. (2009). Alternativne krivične sankcije: iz Biltena sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, broj 3/2009, Intermex.

Dostupno 18.09.2018. na stranici: <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/30744>

okrivljeni sa radom saglašava, nego ima za cilj postizanje uspešne resocijalizacije učinioca. Kazneni efekti postižu se uskraćivanjem dela slobodnog vremena osuđenom licu, koje za to vreme radi u korist društva.²⁸ Možemo reći da rad u javnom interesu sadrži i represivnu i reparativnu komponentu. Represivnu, jer ipak ovom sankcijom ograničavamo slobodu osuđenog lica i obavezujemo ga na radno angažovanje u određenom vremenskom periodu, a reparativnu komponentu, jer tim neplaćenim radnim angažovanjem on vraća dug zajednici i radi u njenu korist.

Uzimajući u obzir sve pozitivne i negativne aspekte ove kazne, ipak smatramo da se vidljivošću izvršenja ove kazne mogu postići i pozitivni preventivni efekti, odnosno da se njom može uticati na neke potencijalne prestupnike da ne vrše krivična dela jer se šalje poruka da je izvesno sankcionisanje neprihvatljivog ponašanja pojedinaca. Dakle, njenom primenom bi se mogla ostvariti i svrha tercijarne prevencije.²⁹

Prilikom izricanja kazne sud će imajući u vidu svrhu kažnjavanja, uzeti u obzir vrstu učinjenog krivičnog dela, ličnost učinioca, kao i njegovu spremnost da obavlja rad u javnom interesu (član 52. st. 4. KZ). Sud bi prilikom odmeravanja kazne trebao da smatra da će ova sankcija kod učinioca dovesti do sprečavanja ponovnog vršenja krivičnih dela i da će se njenim izvršenjem postići adekvatno sankcionisanje srazmerno težini krivičnog dela. Kada govorimo o ličnosti učinioca, tu je zakonodavac ostavio sudu široku mogućnost za odlučivanje da li je nešto u skladu sa ličnošću učinioca, odnosno ostavio je otvoreno pitanje koje aspekte ličnosti i na koji način će sud izvršiti procenu.

²⁸ Mrvić-Petrović, N. (2018). Rad u javnom interesu (pojam, uslovi, mogućnosti izricanja, trajanje i posledice neizvršenja radne obaveze), u: Zborniku radova „Alternativne krivične sankcije“ (2018). Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju-Misija u Srbiji, Beograd, str. 151-160, str. 153.

²⁹ Spasojević, A. (2019). Vanzavodske krivične sankcije i mere. Op. cit., str. 139.

Neki autori, pak ističu da je izricanje ove kazne neefikasno prema: specijalnim povratnicima, licima koja usled zavisnosti od alkohola ili opojnih droga čine krivična dela i prema učiniocima koji krivična dela čine upotrebom oružja ili uz primenu nasilja.³⁰ Mišljenja poverenika se takođe, poklapaju sa ovom tvrdnjom i značajna su naročito iz razloga jer proističu iz prakse. Naime, postupak izvršenja ove kazne im je bio otežan kada su u pitanju višestruki *povratnici i prestupnici koji konzumiraju opojne droge*. jer vrlo često nisu shvatali ozbiljnost izvršenja kazne kao ni odgovornost za svoje ponašanje. Ovakvo ponašanje prestupnika ove vrste možemo objasniti karakteristikama odnosno mentalnim sklopom njihove ličnosti. Višestrukim povratnicima ova kazna je olakšanje da ne budu u zatvoru, a s obzirom da imaju već kriminalnu karijeru, teško je moguće da ova kazna promeni njihov stav prema kriminalu da bi se dovoljno resocijalizovali. Zatim, lica koja konzumiraju opojne droge imaju specifičan stil života koji može da potiče od više faktora: nedovoljna emocionalna zrelost, naročito izražena socijalna nezrelost, nedostatak odgovornosti, reda i discipline, stil života koji isključuje socijalna pravila a uključuje bunt prema njima, moguće narušeno intelektualno funkcionisanje, društvena sredina koja “vuče” u svoja pravila grupe kojoj ima želju da pripadaju, stalno prisutna naučena potreba za manipulacijom i sl. Shodno tome, vrlo logično se može očekivati da će ovakvo lice imati otpor ka izvršenju ili da će u nekom momentu pokušati da zaobiđe pravila.

Kao jedan od načina preveniranja grešaka u proceni okrivljenog pre donošenja presude, jeste pribavljanje izveštaja sa mišljenjem poverenika o okrivljenom i o mogućnostima za izvršenje ovakve kazne. Dakle, neophodna je dobra procena adekvatnosti primene ovakve kazne, a ne samo ispunjenje zakonom propisanih uslova. Ovo je primer pozitivne prakse primenjen u drugim državama koja

³⁰ Carter, R., Coks, J., Glaser, D. (1987). Community service: A Review of the basic issues. Federal Probation, vol. 51/1, p. 268.

olakšava sistem funkcionisanja, koji nužno pre toga mora biti dobro multisektorski organizovan.

Rad u javnom interesu ne može biti kraći od šezdeset časova ni duži od trista šezdeset časova, a za vreme ni kraće od jedan ni duže od šest meseci, pri čemu ne sme trajati više od šezdeset časova u toku jednog meseca (član 52. st. 3. KZ). Ovakav način uređenja kazne je adekvatan da se ne bi uticalo na radne obaveze osuđenog lica, na njegov radni status ili pohađanje nastave odnosno školovanje. Ustanove i preduzeća gde se mogu izvršavati ove kazne u Srbiji u većini gradova najčešće imaju klasično jednosmensko radno vreme. Za osuđeno lice bi mnogo povoljnije bilo da se upućuje na izvršenje u ustanove ili preduzeća koja rade i vikendom i u popodnevnom časovima kako bi lakše uklopilo svoje obaveze. Kao jedan od modaliteta individualizacije ove kazne jeste mogućnost dogovora o broju sati koje će lice izvršavati u preduzeću. Dakle, nije nužno da lice u preduzeću provede osmočasovno radno vreme, već je moguće da to bude i četiri časa u toku dana, da to bude u popodnevnoj smeni, ali i subotom ili nedeljom. Ova mogućnost postoji u onim preduzećima kod kojih je po osnovu vrste posla rad organizovan na taj način, što je svakako prednost za zaposlene prestupnike. U situacijama kada to nije moguće, neretko se dešavalo da prestupnici kaznu izvršavaju dok su na godišnjem odmoru.

Ustanove u kojima se može izvršavati ova kazna su ustanove koje se bave humanitarnim, zdravstvenim, socijalnim, ekološkim ili komunalnim delatnostima i to su najčešće komunalna preduzeća, bolnice, organizacije Crvenog Krsta, domovi zdravlja, domovi kulture, mesne zajednice i dr. (*npr. JKP Stari grad Šabac, JKP Šumadija Kragujevac, JKP Veliki park Užice, JKP Komunalac Čačak, JKP Vodovod Čačak, JKP Komunalac Lučani, Dom zdravlja Čačak, Biblioteka Vukovog zavičaja Loznica, JPJ Naš dom Loznica, Dom zdravlja Kosjerić, Dom zdravlja Arilje, JKP Zelenilo Aranđelovac, Crveni krst Užice, Dom zdravlja Arilje, JKP Bioktoš Užice, JKP Stan Užice, JKP*

Elan Kosjerić, Dom kulture Valjevo, JKP Vidrak Valjevo, JKP Vodovod Valjevo, Narodni muzej Valjevo, mesna zajednica opštine Bogatić, mesna zajednica opštine Vladimirci, JKP Beli izvor Vrnjačka banja, JKP Toplana Kraljevo, JKP Vodovod Kraljevo, Škola za osnovno i srednje obrazovanje "Ivo Lola Ribar" Kraljevo, Opšta bolnica "Studenica" Kraljevo, Centar za razvoj usluga socijalne zaštite "Kneginja Ljubica" Kragujevac, veliki broj mesnih zajednica koji se nalaze u teritorijalnoj nadležnosti povereničkih kancelarija) i dr...

Stručna polemika se vodi i o tome da li je ovu vrstu sankcije moguće izvršavati u svakoj državi. Mišljenja nekih su da se ostvarenje ove sankcije u punom njenom kapacitetu mogu sprovesti samo u visokorazvijenim zemljama.³¹ Naime, ovde upravo govorimo o potrebi da se ne ugrožava egzistencija osuđenog lica i njegovo pravo da nastavi da radi na svom radnom mestu, a kaznu izvršava nakon radnog vremena. U državama u kojoj je većina stanovništva okupirana svojom egzistencijom, borbom za preživljavanje, gde je prisutna visoka stopa nezaposlenosti, pitanje je koliko je adekvatno primenjivati ovu kaznu licu koji živi u ovakvom okruženju svakodnevno. Problem sa kojim se suočavaju ova osuđena lica u Srbiji su **putni troškovi**. Naime, dešava se da okrivljeni prihvati ovu kaznu jer nema novca da plati novčanu kaznu, najčešće jer je niskog socijonomskog statusa. Međutim, problem nastaje kada on živi u seoskom području i mora da putuje određenim danima u mesto gde treba da izvršava kaznu, o svom trošku. Kako nema dovoljno sredstava za život pitanje je da li će imati novca da plati troškove prevoza tokom cele kazne jer njegov nedolazak na posao može biti razlog za prekidanje izvršenja. Ako je osoba egzistencijalno ugrožena, bitnije će mu biti da ide da honorarno zaradi novac za sebe i svoju porodicu, nego da odlazi u preduzeće da besplatno radi. Ako uzmemo prostu računicu svakog čoveka koji u "nadnici" u toku dana može da zaradi

³¹ Tulić, A. (2011). Rad za opće dobro kao alternativna krivična sankcija-dileme i problemi u praksi, str. 4, dostupno 10.09.2018. na: www.pravnadatoteka.hr.

2000 dinara, a da mu osam sati rada u kazni zamenjuje 1000 dinara, jednostavno je da će se odlučiti za rad u “nadnici”. Dakle, nezaposlenost i ekonomska nestabilnost u državi je mogući faktor zašto se ova kazna malo primenjuje, pa nije ni teško shvatljivo zašto je njen mali udeo u kaznenoj reakciji.

U skladu sa preporukama Saveta Evrope pored KZ, i ZIVS se uskladio jer se ističe da rad u okviru kazne ne sme imati karakteristiku stigmatizacije i da se mora postići u dogovoru sa prestupnikom jer ne sme biti prinudan, zatim da se ne sme remetiti njegovo radno angažovanje, kao ni dovesti u stanje egzistencijalne ugroženosti ako bi zbog načina izvršenja kazne bio sprečen da ostvari zaradu. Prestupnik svojim besplatnim radom saglasno nadoknađuje štetu društvenoj zajednici. Posebno se mora voditi računa o izboru radnog angažovanja koje mora biti u skladu sa starosti, sposobnostima, mogućnostima, kapacitetima, ograničenjima, zdravlju, obrazovanju i osposobljenosti prestupnika, te je zbog toga i širok spektar preduzeća u kojima se kazna izvršava.

Još jedna specifičnost KZ koja govori o poštovanju potrebe za saglasnošću prestupnika jeste poštovanje pravila kada je u pitanju zamena neplaćene dosuđene novčane kazne. Dakle, i u tim uslovima kazna se ne može automatski zemeniti već se osuđenom licu ostavlja mogućnost da bira između kazne rada u javnom interesu ili kazne zatvora. Kako je KZ propisano da se 1.000,00 dinara novčane kazne zamenjuje za osam časova rada u javnom interesu, ukoliko osuđeni na to pristane maksimalna kazna od 360 časova mu se može izreći ukoliko ima obavezu da plati iznos od 45.000,00 dinara.³²

³² Sud bi tada bio u obavezi da ponovo stupi u kontakt sa osuđenim licem i da na zapisnik uzme izjavu i pita ga da li da mu umesto neplaćene novčane kazne, izvrši zamenu u kaznu rada u javnom interesu.

Izvršenje ove kazne je ZIVS data u nadležnost rada povereničkoj službi,³³ a postojeći podzakonski akt, Pravilnik o načinu izvršenja vanzavodskih sankcija i mera i organizaciji i radu poverenika³⁴ detaljnije uređuje postupanje poverenika.

Osuđeno lice ulazi u postupak izvršenja svoje kazne pri dobijanju poziva od poverenika i pristupanjem u službene prostorije povereničke službe u zakazanom terminu. Kako se u sudskom postupku saglasio sa izvršenjem, pretpostavka je i da će doći na razgovor i saglasiti se planom izvršenja kazne. Ukoliko se osuđeno lice ne odaye na prvi poziv, poverenik je u obavezi da obavesti sud (član 6a ZIVS), pa se tim smatra da se kazna ne izvršava.

Poverenik na teritoriji na kojoj osuđeno lice ima prebivalište ili boravište po dobijanju presude nadležnog suda, treba da isplanira svoje aktivnosti. U skladu sa podacima dobijenim u presudi i od osuđenog lica, procenjuje odgovarajuće radno angažovanje (u odnosu na vrstu krivičnog dela i lične karakteristike, socijalne i porodične prilike, zdravstveno stanje, sposobnosti, stepen obrazovanja, zaposlenost i stručnost). Poverenik treba da izabere najadekvatnije radno mesto u ustanovama u kojima bi se mogla izvršavati kazna. Rad u javnom interesu ne sme ugrožavati zdravlje i bezbednost osuđenog lica, a vrstu posla, način izvršenja, program rada, kao i ustanovu gde će se izvršavati kazna određuje poverenik (član 39. ZIVS).

Da bi to izvršio adekvatno, potrebno je da poverenik izvrši procenu rizika osuđenog lica primenom upitnika - Instrument za procenu rizika.³⁵ Upitnik se sastoji iz pet poglavlja, a popunjavaju se prva dva

³³ Poverenička služba je služba/organizaciona jedinica Odeljenja za tretman i izvršenje vanzavodskih sankcija i mera Uprave za izvršenje krivičnih sankcija Ministarstva pravde Republike Srbije. Službena lica koja obavljaju poslove su poverenici.

³⁴ Pravilnik o načinu izvršenja vanzavodskih sankcija i mera i organizaciji i radu poverenika „Sl. glasnik RS“ br. 30/2015 od 27.03.2015.- u daljem tekstu Pravilnik.

³⁵ Instrument za procenu rizika Ministarstva pravde, Odeljenja za tretman i izvršenje vanzavodskih sankcija i mera. Instrument se može koristiti prilikom procene za sve vanzavodske krivične sankcije i mere.

poglavlja (deo 1 i 2) koja sadrže pitanja na osnovu čijih odgovora poverenik može prestupnika svrstati u kategoriju: nizak (0-5 bodova), srednji (6-10 bodova) ili visok rizik (11-14 bodova). Ukoliko se nakon procene tog dela dobije skor koji prestupnika svrstava u kategoriju visokog rizika prelazi se na popunjavanje preostalog dela Instrumenta. Peto poglavlje čine pitanja za samoprocenu koje popunjava prestupnik, a nakon toga se popunjava i poseban deo upitnika pod nazivom „Dodatak za rad u javnom interesu“.

Nivo rizika je bitan kako za planiranje postupanja prema prestupniku, tako i za bezbednost u toku rada kod poslodavca ali i za prognozu mogućeg ponašanja prestupnika tokom kazne. Procenjuju se faktori koji utiču na prestupništvo i na rizik od povratništva i rizik po bezbednost zajednice. Koriste se podaci o članovima i odnosima u porodici, socijalni odnosi, ekonomski status, obrazovni status, zaposlenost, stambena obezbeđenost, elementi ličnosti (nivo tolerancije na frustraciju i stres, antisocijalno ponašanje, zloupotreba droga ili alkohola, nivo empatije, nivo samokontrole) kao i stavovi prema kriminalu.

Kada raspolaze sa svim potrebnim podacima, poverenik treba da sačini Pojedinačni program postupanja (član 10. ZIVS), koji pored osnovnih podataka sadrži i podatke o radnom angažovanju, početak i rok završetka rada, poslodavca (preduzeće) i mesto rada, vrstu i obim poslova i ime i prezime predstavnika poslodavca koji neposredno prati rad osuđenog lica (član 13. Pravilnika).

S obzirom da poverenik upućuje osuđeno lice u određeno preduzeće ili ustanovu, mora ostvarivati kontakt sa zaposlenim u toj ustanovi, kako bi mu preneo podatke o ponašanju osuđenog lica. Ugovor o saradnji kojim se uređuju međusobni odnosi između poslodavca i povereničke službe sklapaju Uprava i određeni poslodavac koji ispunjava zakonske uslove da se kod njega može izvršavati ova kazna. Kad poverenik sa osuđenim licem postigne dogovor oko

izvršenja kazne Uprava sačinjava za svakog pojedinačnog prestupnika Odluku o upućivanju osuđenog lica na rad u javnom interesu kod određenog poslodavca (član 39. ZIVS).

Poslodavac je u obavezi da odredi zaposleno lice koje će ostvarivati kontakt sa poverenikom. Tog zaposlenog poverenik upoznaje sa onim podacima o osuđenom licu koji su značajni za obavljanje rada, ali i o njegovim obavezama (član 13. st. 4. Pravilnika). Zaposleni vrši kontrolu rada osuđenog lica, vodi evidenciju odrađenih sati koju će povereniku dostaviti nakon završenog rada/kazne, ostvaruje redovnu komunikaciju sa poverenikom i dostavlja mu izveštaje i tražene informacije.

Pre odlaska u ustanovu i preduzeće, poverenik osuđenom licu mora objasniti pravila ponašanja, njegove obaveze i prava. Obaveza poverenika je i da obavesti povereničku službu u Upravi o vremenu početka i završetka izvršenja kazne, kao i da dostavi izveštaje o okolnostima koje bitno utiču na njeno izvršenje (član 40. ZIVS).

Ova kazna je po svemu specifična pa tako i po načinu njenog izvršenja. Iako se osuđeno lice saglašava sa planom rada u postupku izvršenja, u praksi se mogu desiti situacije da ne ispunjava radne obaveze onako kako se od njega očekuje.

Prestupnika zakon obavezuje da obavi kaznu u predviđenom roku i na način određen programom (član 41. ZIVS), međutim nigde nije propisano koji je to nivo obaveznog rada u ustanovi. Naime, može se desiti da redovno poštuje satnicu rada, ali da ne radi kako bi trebalo ili koliko mu se odredi. Jasno je da ne sme da odsustvuje od rada osim ako to nije u mogućnosti da opravda povereniku, kao i to da ne sme da odbije naredjenu aktivnost u ustanovi, jer bi se time smatralo da je prekršio program izvršenja kazne. Međutim, sporno je merilo kvaliteta rada, odnosno kako ga proceniti i dokazati. Poverenik će obaviti razgovor sa osuđenim licem, ukoliko grubo zanemaruje svoje obaveze, zatim mu dati potrebne savete i upozoriti ga na

posledice takvog njegovog ponašanja. Ako i posle upozorenja nastavi da grubo zanemaruje svoje obaveze, poverenik o tome obaveštava sud i Odeljenje povereničke službe uz navođenje činjenica i razloga (član 43. ZIVS). Pod grubim zanemarivanjem radnih obaveza možemo smatrati nedolazak na posao u predviđeno radno vreme, odlazak sa radnog mesta, namerno neadekvatno ispunjavanje naloga poslodavca, kršenje pravila rada i radne discipline, namerno uništavanje imovine poslodavca i namerno nanošenje štete, kao i odbijanje da obavlja poslove koji su predviđeni.³⁶ Dakle, ako rad nije dovoljno kvalitetan zbog ličnog neangažovanja, ako osuđeno lice nije obavilo deo ili sve časove kazne, sud može ovu kaznu zameniti kaznom zatvora tako što će za svakih započelih osam časova rada u javnom interesu odrediti jedan dan zatvora (član 52. st. 5. KZ). Zbog toga je potrebno da poverenik ima dovoljno argumentovan i relevantan dokaz kojim može obrazložiti svoje mišljenje da je kazna prekršena da bi sud obavestio o tome i da bi u postupku pred sudom to i dokazao. U tu svrhu kontinuirano praćenje izvršenja kazne, je neophodno, a zakonodavac je propisao da se neposredni kontakti vrše minimum jednom mesečno, a po potrebi i češće, uz stalnu proveru ispunjavanja obaveza (član 38. st. 2. Pravilnika).

Takođe, adekvatnim praćenjem izvršenja kazne poverenik može proveriti da li su se osuđenom licu desile nepredviđene okolnosti³⁷ koje ga opravdano sprečavaju u izvršenju obaveza. Ukoliko je u pitanju bolest osuđenog lica koja zahteva duže lečenje, poverenik procenjuje da li će se i kako nastaviti izvršenje kazne, a o toj odluci obaveštava sud i povereničku službu (ako izvršenje zbog toga nije moguće nastaviti).

Adekvatno ponašanje osuđenog lica je zakonodavac prepoznao kao okolnost koja može dovesti do skraćanja kazne u Srbiji, dok to

³⁶ Spasojević, A. (2019). Vanzavodske krivične sankcije i mere. Op. cit., str. 144.

³⁷ Obaveza osuđenog lica je da o njima obavesti poverenika i poslodavca najkasnije u roku od 24 časa od nastanka razloga sprečenosti (član 41. st. 2. ZIVS).

nije slučaj u većini država Evrope. Naime, ukoliko prestupnik ispunjava sve svoje obaveze vezane za rad u javnom interesu, sud mu može dužinu izrečenog rada u javnom interesu umanjiti za jednu četvrtinu (član 52. st. 6. KZ). Poverenik može da utvrdi da osuđeno lice ispunjava sve svoje obaveze vezano za rad i tada uputi predlog sudu da se trajanje kazne umanji (član 42. ZIVS). Zakonodavac je ovim odredbama maksimalno pokušao da umanji kažnjavanje prestupnika što smatramo da nije bilo potrebno. Naime, sud je u svojoj odluci cenio da je za izvršeno krivično delo učinilac dobio odgovarajuću srazmernu kaznu u vidu broja sati besplatnog rada. Dakle, učinilac bi svojim besplatnim radom trebao da taj broj sati i odradi u korist zajednice kao dug, a tim bi prihvatio do kraja i odgovornost za svoje prestupničko ponašanje.

2.1 Rad u javnom interesu kao prekršajna kazna

Kazna rada u javnom interesu je prvi put uvedena u Zakon o prekršajima u 2010. godini, članom 30. i to tako što je propisano da se ova kazna može propisati zakonom ili uredbom, odnosno odlukom skupštine autonomne pokrajine, skupštine opštine ili skupštine grada. Prema članu 33. ZOP, rad u javnom in-

teresu ne može trajati krađe od 20 sati ni duže od 240 sati, ali se ne može obavljati duže od dva časa dnevno.³⁸

Naime, zakonodavac je i tada smatrao, opisujući prekršajna dela da bi bilo korisno predvideti ovu kaznu, jer bi se mogla prilagoditi svakom konkretnom slučaju, a po svojoj vrsti, visini, i načinu izvršenja i drugim karakteristikama bi mogla odgovarati težini izvršenog prekršaja i karakteristikama učinioca.

O značaju izricanja kazne rada u javnom interesu kao prekršajne kazne govori podatak o vremenu njenog uvođenja u zakonske okvire. Međutim i tokom 2012. godine je Udruženje sudija prekršajnih sudija Republike Srbije prepoznalo korisnost kazne rada u javnom interesu i to u vidu potrebe za smanjenjem zatvorenika, u širem spektru sankcija između kojih sudija može da optira za svakog okrivljenog, naročito jer je populacija izvršilaca saobraćajnih prestupa mnogobrojna i raznovrsna, a primenom ovakvih mera bi se postigla individualizacija, cilj i svrha izricanja sankcija.³⁹

Zakon o prekršajima⁴⁰ za učinjene prekršaje propisuje sankcije u okviru kojih se nalaze tri vrste kazni i to: kazna zatvora, novčana kazna i rad u javnom interesu. Kazna rada u javnom interesu je popisana članom 38. ZOP i ne može trajati kraće od 20 časova niti duže od 360 časova (član 38. st. 2. ZOP). Ukoliko osuđeni ne isporučuje dosuđenu kaznu rada u javnom interesu, sud će kaznu zameniti kaznom zatvora, tako što će za svakih započelih osam časova rada u javnom interesu odrediti jedan dan zatvora (član 38. st. 4. ZOP).

Kod prekršaja kod kojih je dosuđena novčana kazna i osuđeno lice je ne plati ona se zamenjuje skladno propisu zatvorskom ka-

³⁸ Zakon o prekršajima „Sl. glasnik RS“ br. 101/05,116/08,11/09.

³⁹ Alternativne sankcije - kazna rada u javnom interesu, analiza problema sa akcionim planom i preporukama za unapređenje. Udruženje sudija prekršajnih sudija Republike Srbije Beograd, 2012, str. 25.

⁴⁰ Zakon o prekršajima „Sl. glasnik RS“ br.65/2013,13/2016,98/2016-odluka US, u daljem tekstu ZOP.

znom. Međutim, član 41. st. 3. ZOP propisuje i drugu mogućnost: „ako sud oceni opravdanim, s obzirom na težinu prekršaja, visinu neplaćene novčane kazne i imovinske mogućnosti osuđenog, može umesto kazne zatvora, odrediti da se neplaćena novčana kazna zameni radom u javnom interesu, s tim što osam sati rada zamenjuje jedan dan zatvora, odnosno 1.000,00 dinara novčane kazne, a rad ne može trajati duže od 360 sati. Dakle, i u ovom slučaju može se raditi o novčanoj kazni u iznosu do maksimalnih 45.000,00 dinara, dok se preostali iznos može naplatiti prinudnim putem prema članu 41. st. 4. ZOP.

Izvršenje kazne rada u javnom interesu se može zahtevati pozivanjem na odredbu iz člana 193. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija⁴¹ koji ističe da se odredbe ZIKS kojima se uređuje izvršenje novčane kazne izrečene za krivično delo shodno primenjuju na izvršenje novčane kazne izrečene za privredni prestup i prekršaj, ako nije zakonom drugačije uređeno.

Iako je prinudni rad zabranjen, u ZOP nije decidno propisano da se ne može kazna rada u javnom interesu izreći bez pristanka okrivljenog. Međutim, pretpostavlja se da je u toku postupka okrivljeni upoznat sa tom mogućnošću, ali moguće je i da sudija izrekne ovu kaznu i bez pristanka okrivljenog. Praksa je pokazala da se češće dešava da u izvršnom postupku sudije prekršajnog suda zamene već dosuđenu kaznu u kaznu rada u javnom interesu, uzimajući u obzir okolnosti iz člana 41. st. 3. ZOP.

Zakon o javnom redu i miru⁴² propisuje nekoliko članova koji opisuju prekršaje za koje se može izreći kazna rada u javnom interesu. To su: nepristojno, drsko i bezobzirno ponašanje; ostavljanje opasnih predmeta; kockanje; neovlašćena preprodaja ulaznica;

⁴¹ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija “Sl. glasnik RS” br. 55/2014 od 23.05.2014. - u daljem tekstu ZIKS.

⁴² Zakon o javnom redu i miru „Sl. glasnik RS“ br. 6/2016, 24/2018. - u daljem tekstu Zakon o JRM.

uznemiravanje građana vraćanjem, proricanjem ili sličnim obmanjivanjem; paljenje pirotehničkih proizvoda ili pucanje i prikupljanje dobrovoljnih priloga bez obaveštavanja.⁴³ Raspon časova rada u javnom interesu se kreće od 40 do 360 časova u zavisnosti od prekršajnog dela. Međutim, zanimljivo je istaći i nasilničku vožnju kao prekršajno delo (član 41. ZOBS).⁴⁴ Naime, vozač koji je postupao u gruboj suprotnosti sa pravilima saobraćaja, odnosno koji nije pokazivao obzir prema bezbednosti ostalih učesnika u saobraćaju, može biti kažnjen kaznom rada u javnom interesu u trajanju od 240 do 360 časova (član 329. ZOBS). Dakle, nekom ko je ugrožavao život drugih ljudi i sebe u saobraćaju pruža se ipak mogućnost da izvrši kaznu rada u javnom interesu u svojoj zajednici, uz novčanu kaznu u iznosu od 120.000 do 140.000 dinara i zabranu upravljanja motornim vozilom u trajanju od najmanje devet meseci i 15 kaznenih poena.⁴⁵ Poređenja radi, isti broj sati kazne rada u javnom interesu (240-360) bi mogla da dobije ona osoba koja se nepristojno, drsko i bezobzirno ponaša u grupi od tri ili više lica i time narušava javni red i mir (član 8. Zakona o JRM). Gledajući opis radnje ovog prekršaja⁴⁶ možemo svakako reći da je u pitanju “lakše” i bezopasnije delo

⁴³ Zakon o JRM, član 8,10,13,14, 15,17 i 18.

⁴⁴ Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima „Sl. glasnik RS“ br. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - odluka US, 55/2014, 96/2015 - dr. zakon, 9/2016 - odluka US, 24/2018, 41/2018, 41/2018 - dr. zakon, 87/2018 i 23/2019) - u daljem tekstu ZOBS.

⁴⁵ Primer iz skorije pravosudne prakse pokazuje da je prekršajni sud izrekao 240 časova kazne rada u javnom interesu uz novčanu kaznu od 120.000,00 dinara i zabranu upravljanja motornim vozilom u trajanju od devet meseci i 15 kaznenih poena, vozaču motornog vozila koga su policijski službenici „presretačem“ zastavili na auto putu Beograd-Šid na području Zemuna, pri brzini od 231.2 km/h. Dostupno 04.03.2020. na: [www.http://mup.gov.rs/wps/portal/sr/aktuelno/saopstenja](http://mup.gov.rs/wps/portal/sr/aktuelno/saopstenja)

⁴⁶ Zakon o JRM, član 3. st. 12. - ponašanje lica ili preduzimanje radnji na javnom mestu, kojima se ugrožava sigurnost građana ili narušava javni red i mir, vređa moral građana, uništava ili oštećuje imovina.

nego nasilnička vožnja kod koje postoji mnogo veći rizik po život drugih ljudi, ali i samog vozača.

Ipak, s obzirom na nisku primenu kazne rada u javnom interesu čini se da osuđena lica skoro uvek prihvataju novčane kazne a ne kazne rada u javnom interesu. Na ovakav način sudijama su delimično „vezane ruke“ po pitanju izricanja ove kazne, što ograničava mogućnost promocije njenih pozitivnih efekata. U sadašnjem sistemu organizacije povereničke službe ukoliko bi se i povećao broj ovih kazni možemo sa sigurnošću reći da ne bi bili u mogućnosti da „fizički“ isprate izvršenje. Uzimjući u obzir oba ova faktora uticaja, sudijama se može činiti da je najefikasniji način sankcionisanja novčana kazna. Tada se predmet završava brže, državni budžet od toga ima veću korist, a ionako nedovoljan broj sudija koji sude ili rade na izvršenju presuda bi dobio manji broj predmeta za praćenje. Zajedno gledano, ovi sistemski faktori međusobno utiču jedni na druge i kao u „začaranom krugu“ održavaju nizak broj ovih presuda.

Zbog toga je razumljiv podatak da je broj novčanih kazni za prekršaje preko 99%, a kazne rada u javnom interesu su statistički neznčajne.⁴⁷ Kao potvrdu toga možemo navesti i podatak da se nakon majskih poplava 2014. godine u pojedinim delovima Srbije pojavila potreba za radom u zajednici radi saniranja šteta nastalih poplavama, te su sudije u tome videle mogućnost za izricanje ove kazne. Međutim, od 666 pravnosnažnih rešenja u kojima je izrečena kazna rada u javnom interesu u 2014. godini Prekršajnog suda u Beogradu, jedna je izvršena, a 37 lica je platilo kaznu. Isti sud je od 01.03.2016. do 01.08.2017. godine izrekao 2223 kazne rada u javnom interesu umesto novčane kazne. U 99% slučajeva okrivljeni su prihvatili novčanu kaznu ili zamenu u zatvor.⁴⁸

⁴⁷ Spasojević, A. (2018). Izveštaj o istraživanju. Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS, Niš, str. 131.

⁴⁸ Dostupno 24.10.2018. na internet adresi: <http://mondo.rs/a1032705/info/drustvo/drustveni-radumesto-zatvora-nije-popularan-u-Srbiji.html>

Ako tražimo opravdanje za nizak nivo prihvatanja kazne rada u javnom interesu od strane prestupnika svakako ga možemo naći i u zajednici. Naime, tokom 2016. godine ispitivani su stavovi 78 zaposlenih u tri preduzeća u Beogradu u kojima su osuđena lica izvršavala kaznu rada u javnom interesu. Nalazi su pokazali da postoje u većini generalno pozitivni stavovi prema populaciji osuđenih lica, čime je potvrđena hipoteza da se socijalna distanca i predrasude smanjuju usled kontakta između dve grupe lica (zaposleni i osuđena lica). Visoko prihvaćena je tvrdnja da bi osuđenim licima trebalo pružiti šansu za zaposlenje, ali postoji ambivalentan stav u tome da li lokalna zajednica treba da preuzme veću odgovornost za učinioce krivičnih dela. Međutim, i dalje je izražen stav da je kaznena politika blaga i da su potrebne strožije kazne.⁴⁹

U pojedinim gradovima kao što su Kragijevac, Niš, opština Kosjerić postoji pozitivna praksa za izricanje ove kazne, dok u nekim drugima je njena primena sporadična (Šabac, Užice, Čačak). U nekim drugim kao što su Valjevo i Kraljevo, ovih kazni nema godinama u nazad. Kao pokazatelj prakse po pitanju sankcionisanja prekršaja u većini sudova novčana kazna zauzima procenat preko 90%, zatim sledi kazna zatvora dok se kazna rada u javnom interesu izriče sporadično. Mišljenje određenih sudija su takva da ova kazna nije “zaživela u pravom smislu”, da je dobra i treba je izricati, ali nemaju objašnjenje zašto je baš oni ne izriču kada mogu. Sa druge

⁴⁹ Istraživanjem su ekstrahovana tri bitna faktora: odbacivanje, poverenje i percepcija kazne i to po ovom redosledu po kom zauzimaju udeo u procentu ukupne varijanse. Odbacivanje prema osuđenim licima se javlja kod lica koja su postigli visok skor na prvom faktoru i kod kojih su izražene predrasude prema osuđenim licima. Visok skor na drugom faktoru su ostvarivala lica koja su prihvatala osuđena lica i imala razumevanja za njih i pozitivan stav, dok se stavovi o potrebi oštrije kaznene politike javljaju zbog osećaja ugroženosti od kriminala.

Detaljnije o istraživanju u: Đurđević, S., Krivokapić, Ž., Šapić, R., Vićentić, S. (2016). Stavovi zaposlenih prema osuđenima na kaznu rada u javnom interesu. Specijalna edukacija i rehabilitacija Beograd, Vol. 15, br. 2, str. 119-139.

strane, neke sudije, kao razlog za njen mali broj skoro uvek navode da prestupnici neće da rade i da im je lakše da plate kaznu, kao i to da je brže rešavanje predmeta isplatom novčane kazne. Dakle, čini da se ide uvek istim “dobro poznatim i lakšim” putem do rešenja, a svako odstupanje od toga predstavlja dodatni napor i angažovanje.

Kako prekršaji predstavljaju “lakši” oblik kriminaliteta, možemo pretpostaviti da izricanje kazne rada u javnom interesu može imati resocijalizacijski efekat i uticaj na smanjenje recidivizma. Da bi to bilo uspešno, mišljenja smo da je potrebno da se ne izvršava samo kazna besplatnim radom već i neka dodatna obaveza. Zakonodavac je dao mogućnost da se uz kaznu izrekne i neka od zaštitnih mera propisanih članom 52. ZOP, ako sud proceni da bi takva zaštitna mera doprinela tome da se prekršajno delo ne ponovi. Neke od tih mera mogu biti itekako korisne po mentalno zdravlje osuđenog lica (obavezno lečenje zavisnika od alkohola i psihoaktivnih supstanci, obavezno psihijatrijsko lečenje) ili po popravljavanje njegovog ponašanja (zabrana pristupa oštećenom, objektima ili mestu izvršenja prekršaja, zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama). Ovim merama je moguće doprineti promeni u ponašanju osuđenog lica koje je dovelo do izvršenja prekršaja, ali i u smislu povećanja njegove odgovornosti ka društvenoj zajednici.

2.2 Praktična primena kazne rada u javnom interesu

Analizirajući stanje u primeni ove kazne u Srbiji bavili smo se iskustvima i mišljenjima onih zaposlenih koji su ovlašćeni da učestvuju u izricanju i izvršenju ove kazne: sudije, poverenička služba, javna preduzeća koja su osnovana od strane lokalne samouprave.

Na samom početku suočili smo se sa nekoliko aktuelnih nerešenih pitanja:

Da li je potrebno prethodno pribaviti mišljenje poverenika o svrishodnosti i mogućnosti izvršenja ove kazne za konkretnog učinioca?

Jedini odgovor koji sada imamo je da poverenička služba u aktuelnom načinu funkcionisanja ne bi bila u mogućnosti da izvršava i ovaj zadatak ukoliko bi mu se stavio u nadležnost, ali to ne isključuje pozivan doprinos ovakog postupanja u kvalitetu procene kojim prestupnicima je adekvatno izreći ovu kaznu.

Da li je potrebno pribaviti pristanak okrivljenog u toku prekršajnog postupka za izricanje ove kazne? Smatramo da jeste, kako bi zakon i praksa bila usaglašena sa međunarodnim preporukama i Ustavom Srbije zbog zabrane prinudnog rada. Takođe, u ovim okolnostima kada se saglasnost ne pribavlja, **upitna je svrha izricanja ove kazne ako je okrivljeni ne želi izvršiti**. Moguće rešenje je *predlog okrivljenog u toku prvostepenog postupka da mu se izrekne ova kazna*, čime bi se na taj način opravdalo pribavljanje njegove saglasnosti od strane sudije pitanjem: *“Da li bi izvršavali kaznu rada u javnom interesu ukoliko je sud izrekne?”*

Da li je nužno neophodno da sudije prekršajnih i osnovnih sudova imaju spisak preduzeća gde se ova kazna može izvršavati u okviru mesta boravišta okrivljenog? Mišljenja smo da nije neophodno. Naime, ako je okrivljenom data mogućnost da se izjasni po pitanju prihvatanja ove kazne, dovoljno je da je prihvati kao kaznu ne poznajući njen način izvršenja do detalja u smislu konkretnog radnog mesta. Kako je zakonom propisano, poverenik je taj koji određuje preduzeće, vrstu posla i način izvršenja, a uzimajući u obzir lična svojstva osuđenog lica. Dakle, osuđeno lice svakako neće biti oštećeno ili ugroženo, a prihvatanjem ovakve vrste kazne u sudskom postupku, on presudu treba zaista da shvata kao kaznu, a ne pregovaranje načina njenog izvršenja u svoju korist sa postupajućim sudijom. Ipak, detaljna saznanja o načinu izvršenja ove kazne treba da imaju branioci prestupnika kako bi ih predočili kao mogućnost rešenja sudskog postupka.

Da li je moguće da osuđeno lice u toku jednog meseca izvršava prekršajnu kaznu rada u javnom interesu u trajanju više od 60 sati? Odgovor je potvrđan, ali uz obaveznu ličnu saglasnost. Osuđeno lice

potpisuje dokument Uprave kojim se saglašava da mu se izvršenje kazne organizuje na takav način. Iskustva pokazuju da pojedina osuđena lica imaju potrebu da što pre završe kaznu, a kako ZOP nije decidno uredio način izvršenja tako im je pružena šansa da izvrše više od šezdeset sati u toku jednog meseca, dok sa druge strane ovu mogućnost nisu pružile odredbe KZ.

Da li se iz ugla stručnog mišljenja prepoznaje potreba da se kazna rada u javnom interesu izvršava u kombinaciji sa nekom drugom krivičnom sankcijom? Mišljenja poverenika su potvdna. Ističe se da kazna kućnog zatvora drži osuđeno lice u pasivnom stanju jer vreme provodi u kući i ako je nezaposleno nema nikakvo radno angažovanje. Takođe, kazna uslovne osude ne obavezuje osuđeno lice ni na jednu obavezu koju bi trebao da izvrši osim da ne učini novo krivično delo u toku vremena proveravanja. U skladu sa stavovima o postizanju promene ponašanja prestupnika i pozitivnim resocijalizacijskim efektima, slažemo se sa stavovima pojedinih stručnjaka da se kazna rada izvršava u kombinaciji sa sankcijama kao što su uslovna osuda, uslovna osuda sa zaštitnim nadzorom, uslovni otpust sa zaštitnim nadzorom, kućni zatvor.

Kontaktima i posetama preduzećima na terenu upoznali smo se o aktuelnim načinima izvršenja ove kazne na samo jednom malom uzorku od šest gradova koje pripadaju zapadnom regionu Srbije gde smo uočili i sličnosti i razlike. Zajedničko mišljenje svih učenika u gradovima (Šabac, Valjevo, Užice, Kragujevac, Kraljevo i Čačak) je da se ova kazna ne izriče dovoljno, a da su potrebe za njom velike jer je velika dobrobit od njenog izvršenja.

Lokalna preduzeća kao što su javno-komunalna preduzeća za čistoću i vodovod, toplane, biblioteke, mesne zajednice, domovi kulture, Crveni krst, domovi zdravlja, ustanove socijalne zaštite prepoznali su dobrobiti ove kazne. Sva ova preduzeća pogođena su nedostatkom radne snage koja je nastala kao posledica zabrane zapošljavanja već više godina, odlaskom zaposlenih iz preduzeća zbog

različitih razloga, a uz to prisutnim stalnim povećanjem obima posla i nadležnosti. Obim posla koji imaju je prevelik za njihove zaposlene i zato im uvek dobro dođe radna snaga naročito u toku obavljanja sezonskih poslova. Prostom finansijskom računicom preduzeća koja imaju pozitivan stav ka ovoj kazni došla su do pojma uštede. Naime, računajući broj besplatnih sati koji se izvrše u okviru jednog preduzeća na godišnjem nivou u odnosu na to koliko bi troškova imali zaposlenjem osoba koji bi trebali da izvrše tu istu vrstu posla, dolazi se do dobitka. Novac nije uložen za plaćanje radnika a rad je izvršen. Na taj način su neka preduzeća uštedela i preko trista hiljada dinara na godišnjem nivou.

Poslovi na kojima se angažuju prestupnici zavise od vrste poslova u okviru organizacionih jedinica preduzeća. U javno-komunalnim preduzećima su to poslovi koji se tiču održavanja gradske čistoće na ulicama, održavanja zelenih površina i parkova, čišćenje snega i košenje trave u okviru kruga preduzeća, održavanje higijene sportskih hala i terena, održavanje higijene prostorija u preduzeću, razvrstavanje sekundarnih sirovina, pakovanje plastičnih flaša i kartona, održavanje groblja, poslovi održavanja bilja u gradskom rasadniku, pomoć pri obavljanju molerskih radova, pomoćni poslovi u okviru azila za životinje, reciklaža pet ambalaže. U okviru domova zdravlja ili bolnica to su pomoćni poslovi u održavanju higijene, prenošenja nekog materijala, u okviru organizacije Crvenog krsta pomoć osoblju u njihovim zaduženjima, a u mesnim zajednicama za održavanje njihovih prostorija i obavljanje poslova koji su im u datom momentu potrebni.

Preduzeća imaju izuzetno pozitivna iskustva angažovanjem ovih lica. Osuđena lica su poštovala dogovore, vrlo retko su zloupotrebljavala situacije i pokušavala da se “izvlače” od izvršenja, pojedini su se izuzetno isticali u radu i pružali pomoć zaposlenima. Odnos zaposlenih ka osuđenim licima je bio adekvatan i korektan, prihvatili su ih kao svoje kolege i prema njima imali isti tretman. Zaposleni

su svesni da im prisustvo i pomoć osuđenih lica olakšava posao i vrlo lako su ih prihvatili. Osuđena lica su imala pauze za odmor kada i ostali zaposleni, imali su iste obaveze i istu vrstu posla kao zaposleni, a vrlo često su radili u paru ili u grupi u zavisnosti od vrste posla. Generalno gledano, u uslovima izvršenja nisu bila ugrožavana njihova osnovna ljudska prava. Jedina razlika koju smo uočili je potreba za radnim uniformama koja osuđena lica u pojedinim preduzećima nisu imala, već su radili u svojoj odeći, a sva preduzeća su obezbeđivala zaštitne rukavice koje su im svakako potrošna roba. Poslodavci su, takođe, istakli da bi rado zapošljavali te ljude da rade kod njih da su imali zakonskih mogućnosti, a neka preduzeća su ih i zapošljavala na privremenim poslovima nakon izvršenja kazne.

Kada je u pitanju nanošenje štete preduzeću od strane osuđenog lica, svi su upoznati da je nužno da preduzeće u sudskom postupku potražuje odštetu od Ministarstva pravde, a sa druge strane, ukoliko osuđeno lice doživi povredu na radu, nadoknadu štete snosi Ministarstvo pravde, međutim, takve stvari su se u praksi retko dešavale.

Zaposleni u preduzećima su mišljenja da je ova kazna izuzetno dobra za psihološki uticaj odnosno resocijalizaciju osuđenih lica. Naime, smatraju da osuđena lica treba da imaju doživljaj o tome da su za izvršeno krivično delo kažnjeni i da je potrebno da tu kaznu odsuže svojim radom u zajednici, te uz to da budu i zahvalni što nisu iskusili život u zatvoru. Dakle, smatraju da dobrovoljni rad jeste kazna isto onoliko koliko i vreme koje provode u izvršenju. Ističu da je izuzetno povoljna za mlade osobe i učinioce prekršaja kako bi naučili da čuvaju svoju okolinu. Dakle, za kažnjavanje onih koji uništavaju svoje okruženje i narušavaju red i mir, adekvatna je kazna da svojim radom nadoknade štetu koju su pričinili svojoj zajednici. Takođe, moramo napomenuti da su u pojedinim institucijama direktori bili nezainteresovani za saradnju sa povereničkom službom posmatrajući ih kao da "čine uslugu poverenicima tako što primaju prestupnike da izvršavaju kaznu" ili su svojim pasivnim odnosom

komunikacije izbegavali angažovanje prestunika, ili nisu bili voljni da prime na rad “određene” prestupnike (naročito kada su imali saznanja o njima jer funkcionišu u maloj lokalnoj zajednici).

U ovom trenutku moguće je iskoristi propust preciznog definicija od strane zakonodavca da je za kažnjavanje kaznom rada u javnom interesu za učinjen prekršaj, potrebno pribaviti saglasnost učionioca prekršaja, pa u takvoj situaciji, prekršajni sudovi ipak mogu u većoj meri izricati ovu kaznu i uticati na njenu povećanu prisutnost.

2.3 Kazna rada u javnom interesu vs. kazna zatvora

Ako se pitamo *zašto je kazna rada u javnom interesu dobra alternativa kazni zatvora*, odgovor je da se njenom primenom mogu eliminisati negativni efekti koje može da prouzrokuje boravak u zatvoru. Pozitivne aspekte možemo opisati i ovako:

- 1. Izbegava se stigmatizacija osuđenog lica.** Kada je lice osuđeno na kaznu zatvora čak i kratkotrajno ono je trajno obeleženo kao „kriminalac” u svojoj okolini. Prisutni i ukorenjeni stereotipi i predrasude o zatvorski osuđenima licima se teško menjaju a itekako utiču na način odnosa prema njima u okviru zajednice.
- 2. Smanjuje se negativan uticaj na zaposlenost i ostvarenje prihoda.** Naime, za vreme izvršenja kazne rada u javnom interesu osuđeno lice ima mogućnost da i dalje radi i da se školuje, dok mu je to boravkom u zatvoru osujećeno. Osigurava mu se mogućnost redovnog prihoda i izdržavanja sebe i porodice. Sa druge strane nakon izlaska iz zatvora osuđeno lice bi teže našlo posao a samo jedan od faktora koji mu to otežavaju je saznanje poslodavca da je kandidat za zaposlenje boravio u zatvoru.
- 3. Čuvaju se i održavaju postojeći porodični odnosi.** Izvršenjem kazne rada u javnom interesu lice i dalje ostaje u svojoj kući i nastavlja da živi život kao i pre uz određene izmene. Dakle, ostaje sa članovi-

ma svoje porodice i neguje odnose koje je imao pre kazne. Sa druge strane ni porodica nije u svom socijalnom okruženju “obeležena” ili stigmatizovana zbog svog člana porodice, jer se vrlo često ni ne zna da je lice na izdržavanju kazne s obzirom da boravi kući. Nasuprot tome, odvojenost od porodice tokom boravka u zatvoru ima veliki uticaj na psihološki aspekt ličnosti i osuđenog lica i članova porodice, a neretko dovodi i do narušavanja postojećih odnosa.

4. Čuvaju se i održavaju postojeći socijalni odnosi. Kako lice boravi u svojoj kući i svom okruženju tako je u mogućnosti da nastavi i održava svoje socijalne kontakte (bilo telefonski, bilo kroz posete ili kroz prisustva na određenim socijalnim događajima). Boravkom u zatvoru socijalni kontakti su značajno umanjeni što dovodi do narušavanja kvaliteta nekadašnjih socijalnih odnosa.

5. **Sprečava se mogućnost za pojavu kriminalne infekcije.** Boravak u zatvoru se najčešće odvija po principu boravka u zajedničkim prostorijama, dakle osuđena lica za različita krivična dela mogu biti u istoj sobi. Na taj način dolazi do “mešanja” osuđenih za “teže” ili “lakše” prestupe a samim tim se javlja mogućnost međusobnog uticaja jednih na druge. Sa jedne strane kriminalu prijemčive ličnosti se mogu “edukovati” za izvršenje drugih krivičnih dela ili može doći do toga da psihološka struktura osuđenog lica ne može adekvatno da se bori sa situacijom u kojoj se našao. Može se naći u stanju povećanog stresa usled straha za svoj život, za fizičko zdravlje, za izlaganje nasilju i dr. To se najčešće dešava kada su u pitanju primarni ili situacioni prestupnici, lica osuđena za lakša krivična dela.

6. **Sprečava se negativan uticaj kazne zatvora na mentalno zdravlje osuđenog lica.** Već smo pomenuli da uticaj porodičnih i socijalnih odnosa i zatvorskog okruženja može ostaviti trag na psihološkom načinu funkcionisanja osuđenog lica. Dakle, primenom alternative kazni zatvora svakako se ovi negativni uticaji eliminišu. Psihološka struktura se u velikoj meri očuva kada je osuđeno lice

svesno da je moglo biti u zatvoru a nije. Eliminiraju se mogućnost za pojavu emocionalne napetosti, smanjenje samopoštovanja, smanjenje životnih aktivnosti i monotonog načina funkcionisanja.

7. Eliminiraju se pojava zatvorske deprivacije koja je psihološka posledica boravka u zatvoru. Deprivacije se javljaju kao posledica novog načina života koji je uređen po zatvorskom sistemu u vidu discipline, pravila kućnog reda, formalne organizacije funkcionisanja i uslova života. Dakle, primenom kazne rada u javnom interesu se eliminiraju mogućnost za pojavu deprivacije slobode, materijalnih dobara, sigurnosti, heteroseksualnih odnosa, autonomije- odlučivanja i volje koje su evidentno prisutni tokom boravka u zatvoru.

8. Utiče se na povećanje osećanja odgovornosti ka zajednici. Osuđeno lice postaje svesno da izvršava kaznu za delo koje je počinio, shvata posledice svojih postupaka, uči se odgovornijem ponašanju prema svojoj okolini i društvu. Svestan je da je izbegao boravak u zatvoru i trebalo bi da poštuje tu šansu koja mu je data. Kazna bi trebala da dovede do pozitivne promene u ponašanju osuđenog lica i postigne veći efekat u resocijalizaciji i smanjenju recidivizma.

9. Štedi se budžet države ali i preduzeća i ustanova. Naime, ako osuđeno lice izvršava kaznu rada u javnom interesu obavlja određeni posao besplatno, čime ta ustanova ima obavljen posao a za to ne plaća ništa, uštedela je novac,⁵⁰ a sa druge strane državni budžet ne izdvaja novac za troškove boravka osuđenog lica u zatvoru,⁵¹ jer kaznu rada u javnom interesu izvršava boraveći u svojoj kući. Kako je zakonom ograničena visina kazne, prostom računicom je jasno da je za budžet države jeftinija varijanta šest meseci kazne rada u javnom interesu nego šest meseci zatvora.

⁵⁰ Ovaj materijalni momenat može biti pokretač poslodavcima da budu učesnici u izvršenju i resocijalizaciji osuđenih lica.

⁵¹ Procenjuje se da dnevni troškovi jednog osuđenog lica u srpskim zatvorima iznose oko 20 eura.

Možemo reći da se primenom kazne rada u javnom interesu ostvaruje *maksimalna individualizacija kazne* jer se način njenog izvršenja prilagođava potrebama i životu osuđenog lica. Naime, vrsta posla se usklađuje u skladu sa karakteristikama lica (sposobnostima, obrazovanjem, interesovanjem, zdravljem), a način izvršenja (broj sati i odgovarajući radni dani) se usklađuju sa mestom stanovanja, porodičnim obavezama i obavezama na svom radom mestu i radnim vremenom preduzeća. Zbog toga je ova kazna specifična i izuzetno povoljna za pojedine prestupnike kod kojih želimo postići promenu ponašanja i eliminisati moguća negativna zatvorska iskustva.

3. RAD U JAVNOM INTERESU U DRŽAVAMA EVROPE

Analizi izvršenja kazne rada u javnom interesu svakako su doprili podaci dobijeni iz uporedne analize drugih evropskih zakonodavnih rešenja.

Rad u javnom interesu je kazna koja je važan deo evropskog zakonodavstva i ima višedecenijsku primenu u državama Evrope. Predstavlja kaznu visokog kvaliteta primene, širokog dijapazona kažnjavanja i visokog mišljenja o uticaju na osuđena lica i dobrobiti za zajednicu. Dakle, na nju se gleda kao kaznu koja istovremeno omogućava reparaciju učinjene štete, kažnjavanje i moguću resocijalizaciju osuđenog lica. Međutim, resocijalizacija nije primarni motiv za njeno izricanje, već kazna i nadoknada štete. Neretko se zbog svojih kvaliteta kombinuje sa drugim kaznama (sa uslovnom osudom i uslovnim otpustom), a njeno trajanje može biti i do dve godine.

Statistika pokazuje da je zastupljenost ove kazne u pojedinim evropskim državama visoko izražena. Na primer, u Engleskoj je ovu kaznu izvršavalo 18 845 lica (što je oko 10% svih vanzavodskih kazni), u Švedskoj 1 895 (što je oko 18.9% svih vanzavodskih kazni), a u Srbiji 81 (što je oko 4.7% svih vanzavodskih kazni). Island je imao najveći udeo ove kazne u svim izrečenim vanzavodskim sankcijama (65.2%), dok je Hrvatska imala 61%. Međutim ovi procenti nisu zahvalni za poređenje jer je Island imao ukupno 273 vanzavodske sankcije, a Hrvatska 3 937. U Sloveniji ova kazna nije izricana pre-

ma statistikama na dan 31.01.2018. godine.⁵² Dakle, merodavnije za procenu je broj lica koji su izvršavali kaznu, a ne njihova procentualna zastupljenost. Ova kazna se u Evropi mogla izreći za krivična dela protiv imovine, protiv ljudi, protiv bezbednosti saobraćaja i krivična dela u vezi sa drogama, dok je jedino u Austriji nije moguće primeniti za krivična dela u vezi sa bezbednošću saobraćaja.⁵³

Bitno je istaći i to da se u državama Evrope ova kazna ne izriče licima koja se ne uklapaju u socijalno okruženje, svoju zajednicu i koja ne prihvataju društvene vrednosti, kao i da se kazna ne smanjuje ukoliko je osuđeno lice izvršava adekvatno i kvalitetno (što je u Srbiji predviđeno članom 52. st. 6. KZ). Dakle čini se da se ova kazna izriče licima koji imaju određene karakteristike ponašanja što ih može svrstati u grupu situacionih ili primarnih prestupnika, ali i licima koji su boljeg socioekonomskog statusa. To stanje zaista potkrepljuje stav pojedinih autora da ova kazna ima odliku uspešnog izvršenja u državama boljeg socioekonomskog životnog statusa.

3.1 Engleska

Engleska primenjuje kaznu rada u javnom interesu još od 1972. godine. Sada je uređena odredbama člana 177. Criminal Justice Act.⁵⁴ Kazna se izvršava na takav način da je minimum šest sati rada potrebno da se izvrši u toku jedne nedelje, a najduže vreme koje je potrebno da se kazna okonča je godinu dana. Sud kaznu može izreći u trajanju od 40 do 300 sati rada, a ona može biti i glavna kazna, ali i sporedna kazna kada se primenjuje u kombinaciji sa nekom drugom sankcijom.

⁵² Aebi, M.F., Hashimoto, Y.Z. (2018). Persons under the supervision of Probation Agencies. SPACE II. Op. cit., p. 17-19.

⁵³ Ibid., p. 88.

⁵⁴ <http://www.legislation.gov.uk/CriminalJusticeAct/2003/44>

Ranije je ova kazna činila oko 14% ukupne osuđeničke populacije (2007), da bi 2017. godine činila samo 8%. Analitičari smatraju da je razlog za to povećanje broja krivičnih dela za koje nije moguće izreći ovu kaznu,⁵⁵ jer se povećao broj težih krivičnih dela.

Prema odredbama zakona kazna se može izreći primarnim prestupnicima, učiniocima imovinskih delikata, prevara, napada na određena lica bez težih telesnih povreda. Sud treba da smatra da će ovom kaznom sprečiti vršenje krivičnih dela ili da za konkretnog učinioca kazna zatvora nema efekta jer ima neki mentalni poremećaj ili može narušiti njegovo zdravlje.⁵⁶

Kako smo već prethodno pomenuli Engleska je država u kojoj osuđena lica na ovu kaznu nose narandžasti prsluk sa oznakom svoje kazne i izvršavaju je u svojoj zajednici, a nadzire ih probacijski službenik. *Community payback* je naziv za ovu kaznu i u okviru nje se obavljaju poslovi kao što su čišćenje smeća, uklanjanje grafita ili uređenje javnih površina. Obaveza osuđenog lica je da radi tri do četiri dana u nedelji ako je nezaposleno lice, a ako je zaposleno kaznu obavlja van radnog vremena (vikendom ili u drugoj smeni).⁵⁷

Prilikom izvršenja ove kazne, osuđeno lice mora ispoštovati neke obaveze koje su mu određene:⁵⁸

- da bude u određeno vreme na određenom mestu (curfew);
- da nosi elektronski uređaj kojim se proverava njegovo kretanje;

⁵⁵ BBC News, Home affairs correspondent, Shaw Denny. *Why are the numbers of community sentencing falling?* Objavljeno 16.01.2018., a dostupno 09.01.2019. na: <https://www.bbc.co.uk>

⁵⁶ Dostupno 21.02.2020. na: [http://www.gov.uk/Crime, justice and the low/prisons and probation/community-sentences](http://www.gov.uk/Crime,justiceandthelow/prisonsandprobation/community-sentences)

⁵⁷ Dostupno 21.02.2020. na: [https://www.gov.uk/Crime, justice and the low/prisons and probation/community sentences/community-payback](https://www.gov.uk/Crime,justiceandthelow/prisonsandprobation/communitysentences/community-payback)

⁵⁸ Dostupno 21.02.2020. na: [https://www.gov.uk/Crime, justice and the low/prisons and probation/community sentences/what you can and cant do while on a community sentence](https://www.gov.uk/Crime,justiceandthelow/prisonsandprobation/communitysentences/whatyoucandcantdowhileonacommunitysentence)

- da poštuje obavezu odlazaka na sastanke sa licem koje je zaduženo za izvršenje sankcije;
- da poštuje zabranu posećivanja određenih mesta ili područja;
- da poštuje zabranu učestvovanja u određenim aktivnostima (odlazak u bar);
- da mora da živi na adresi gde je to sud odredio.

Ukoliko ne poštuje neko od propisanih pravila može dobiti upozorenje ili mu sud može povećati kaznu.

Ono što je još karakteristično za ovu kaznu je mogućnost primene određenih programa i tretmana lečenja. Kao pozitivno se pokazalo da osuđena lica pohađaju tretmane za lečenje onih problema za koje se pretpostavlja da su uticala ili dovela do izvršenja određenog kriminalnog ponašanja (bolesti zavisnosti). Cilj je da se primenom tih tretmana utiče na prestupnika da više ne vrši krivična dela. Programi i tretmani se mogu odvijati u više oblika: kroz savetodavne sastanke uz podršku medicinskog osoblja, pohađanjem akreditovanih kurseva (učenje veština upravljanja besom); testiranje na droge; tretmani vezani za mentalno zdravlje uz podršku lekara ili psihologa; programi za sticanje određenih veština ili kvalifikacija: programi za unapređenje pisanja i čitanja, programi za pomoć prilikom apliciranja za posao, zatim za učenje veština intervjuisanja i sl.⁵⁹

Dakle, možemo reći da je ova kazna dosta dobro promovisana u Engleskoj i da postoji dobar način organizovanja sistema izvršenja. Vrlo je bitno istaći i to da se u Srbiji ova kazna može izvršavati u preduzećima i ustanovama državnog tipa, onim koje je osnovala lokalna samouprava, dok to nije slučaj u Evropi. Naime, u Engleskoj ali i u drugim državama Evrope postoje *specijalizovane nevladine organizacije* kod kojih se ova kazna izvršava a sa kojima je državni sistem uspostavio proces saradnje, međusobnih ugovornih obaveza i uslova ali i finansiranja.

⁵⁹ Dostupno 21.02.2020. na: [https://www.gov.uk/Crime, justice and the law/prisons and probation/community sentences/treatment and programmes](https://www.gov.uk/Crime,justice%20and%20the%20law/prisons%20and%20probation/community%20sentences/treatment%20and%20programmes).

3.2 Slovenija

Kazna rada u javnom interesu se u Sloveniji naziva *rad za opće dobro*. Slovenačko zakonodavstvo ga vidi kao alternative novčanoj kazni i kazni zatvora u trajanju do dve godine. Definisana je odredbama Kazenskog zakonika.⁶⁰ U 2005. godini je uvedena da bi zamenila kaznu zatvora, a od 2012. godine njom je moguće zameniti i neplaćenu novčanu kaznu, s tim što tada rad može da traje najduže godinu dana (novella KZ Slovenije - KZ-1B iz 2012. godine).

Član 87. st. 4. KZ Slovenije propisuje da se može izreći maksimalno 360 dnevnih iznosa novčane kazne koji se mogu sprovesti na ovaj način i to tako što dnevni iznos novčane kazne zamenjuje jednim satom rada za opće dobro. Dakle, maksimalno je moguće izreći 360 sati rada za opće dobro, koje osuđeni treba da izvrši u toku godinu dana.

Kada je u pitanju kazna zatvora koja je određena u trajanju do dve godine, može se zameniti kaznom rada za opće dobro (član 86. st. 8-11. KZ Slovenije), a tada je dužina trajanja kazne rada za opće dobro dve godine⁶¹ i izvršava se u korist lokalne samouprave ili humanitarnih organizacija. Raspon sati koji se može izreći se kreće od 80-240 časova. Ova alternativna kazna nije primenljiva kada su u pitanju krivična dela protiv polne slobode. Jedan dan zatvora se zamenjuju sa dva sata rada za opće dobro, što je mnogo strožiji kriterijum nego u Srbiji, gde se jedan dan zatvora zamenjuje sa osam sati kazne rada u javnom interesu.

I u Sloveniji okrivljeni mora u toku sudskog postupka dati saglasnost za izricanje ove kazne. Ukoliko ne poštuje predviđene obaveze

⁶⁰ Kazenski zakonik KZ-1:UL RS št.55/08, 68/08 (popravek), 39/09 (K3-1A), 9/11 (K3-1B), 54/15(K3-1C), 38/16 (K3-1D) i 27/17 (K3-1E), u daljem tekstu KZ Slovenije.

⁶¹ Ranijim odredbama KZ Slovenije iz 2008. godine je vreme trajanja rada za opće dobro bilo ograničeno do šest meseci.

u potpunosti ili delimično, izbegava kontakt sa licem koje je zaduženo za njegov nadzor ili na drugi način krši obaveze koje proizilaze iz ove kazne, sud će mu kaznu zameniti u kaznu zatvora (član 86. st. 11. KZ Slovenije).

Rad za opšte dobro se može organizovati na takav način da se ne remeti radni status osuđenog lica ukoliko je zaposlen. Prilikom procene kojom vrstom posla će se zadužiti osuđeno lice, mora se uzeti u obzir obrazovanje, profesionalna znanja, veštine i sposobnosti osuđenog lica, njegove porodične i radne obaveze. Rad koji izvršava u odgovarajućoj organizaciji je bez nadoknade (član 86. st. 8. KZ Slovenije). Praćenje izvršenja ove kazne je u nadležnosti službenika socijalne zaštite odnosno centara za socijalni rad.

U situaciji kada odluku o ustanovi za radno angažovanje u okviru ove kazne donosi centar za socijalni rad, može doći do problema. Kada izvrši neophodne procene centar za socijalni rad može doći do zaključka da konkretno lice nema gde da uputi na izvršenje kazne. Dakle, postavlja se pitanje šta sa osuđenim licem, kada na osnovu svih dostupnih podataka i karakteristika ličnosti ne postoji radno mesto na kom se on može angažovati?

Tada dolazimo do uloge suda u postupku procene da li je adekvatno i moguće da se konkretnom licu izrekne ta kazna ukoliko ispunjava zakonom propisane odredbe? Dakle, sud mora vršiti procenu okrivljenog lica ali i mogućnosti da se rad izvrši, ako razmišlja o mogućnosti izricanja ove kazne. Sud ceni vladanje odnosno ponašanje okrivljenog u vreme donošenja odluke, rizik za moguće ponavljanje krivičnog dela tokom boravka na slobodi, lične mogućnosti i sposobnosti da obavlja predviđeni posao, kao i lične i porodične prilike. Takođe, odredbe koje treba da uzme u obzir propisane su i članom 86. st. 9. KZ-1 Slovenije. "Ako sud utvrdi da ne postoji mogućnost za obavljanje odgovarajućeg rada, onda takvu sankciju ne bi smeo da izrekne jer dolazi do praktično nerešivog problema i sankcija se ne može ni izvršiti. Ako se ipak izrekne, a osuđeno lice nema gde da je

izvrši, a ista mu se ne zameni kaznom zatvora, on je praktično izbegao krivičnu sankciju. Vrhovni sud Slovenije je u jednoj presudi iz 2005. godine dao odgovor da navedeni problem u izvršenju ne može biti razlog da se kazna zameni u zatvorsku.”⁶²

Ipak, ostala su i dalje neka pitanja na koje zakonodavac nije obratio pažnju, niti predvideo da se mogu desiti, pa je evidentno da odgovore na njih mogu da daju samo primeri iz prakse: *Da li osuđeno lice može da bira gde će izvršavati kaznu ili da li treba sud da odredi instituciju ili ustanovu?* U Srbiji je taj problem rešen tako što je to pitanje dato u nadležnost povereniku, a ni sud ni okrivljeni ne mogu da određuju institucije gde će se rad izvršavati. Dalje, šta raditi u *situaciji kada osuđeno lice rad obavlja nesavesno delimično ili u celini i kada mu sud zamenjuje kaznu, da li tada uračunava sate koje je izvršio ili ne?*⁶³ Praksa češće pokazuje da se sati ne uračunavaju, ali u nekim državama kao što je Španija se izvršeni sati uračunavaju u zamenjenu kaznu. Dakle, od velike važnosti je da se utvrde uslovi i mogućnosti za izvršenje ove kazne kako se ne bi obesmišljavao sudski postupak i prestupnik izbegao kaznu.

Uporednom analizom odredbi u Sloveniji i Srbiji odmah možemo uvideti tri bitne razlike. Jedna je duži rok izvršenja u Sloveniji (godinu ili dve godine) nego u Srbiji (6 meseci), a druga je blaži kriterijum za zamenu kazne u Srbiji (osam sati rada u javnom interesu menja jedan dan zatvora, ili 1000 dinara kada je u pitanju novčana kazna), nego što je predviđeno u Sloveniji. Treća je, mogućnost da se u Sloveniji kazna rada za opće dobro može izreći uz uslovnu osudu sa zaštitnim nadzorom (član 86. st. 10. KZ Slovenije).

⁶² Jakulin, V. (2018). Alternativne krivične sankcije i krivično zakonodavstvo Slovenije (osnovna zakonska obeležja i iskustva primene). Zbornik radova "Alternativne krivične sankcije". Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju-Misija u Srbiji, Beograd, 2018, str. 95-108, str. 104.

⁶³ Dežman, Z. (2011). Alternativne kazenske sankcije na 3. in 4. odstavek 86. člana KZ-1. Pravosodni bilten st. 1/2011, str. 44-45.

3.3 Švedska

Kraljevina Švedska je jedna od skandinavskih država koja ima izuzetno visok procenat izvršenja vanzavodskih sankcija u okviru svojih zajednica. Njihov sistem izvršenja je prilično uređen i postavljen je širok spektar pružalaca različitih usluga koje su u ugovornom odnosu sa državom koja im je poverila određene poslove. Jedna od ključnih razlika koja odlikuje sistem izvršenja je uključenost nevladinog sektora odnosno organizacija civilnog društva koji svojim postojanjem omogućavaju veći kvalitet izvršenja vanzavodskih kazni.

Krivični zakon Švedske⁶⁴ propisuje nekoliko vanzavodskih sankcija: uslovna osuda, probacija, rad u korist društvene zajednice (community sentence), upućivanje na lečenje i elektronski nadzor. Zakon dozvoljava kombinaciju različitih sankcija, a nadzor nad izvršenjem sankcija u zajednici vrši švedska služba za izvršenje zatvorskih kazni i uslovnih osuda (probacijska služba), koja je deo Ministarstva pravde Kraljevine Švedske. Usled grubog kršenja programa izvršenja, nadležni sud može da ima dva postupka. Prvi je da opomene osuđeno lice usled nepridržavanja plana rada sa probacijskim službenikom, a drugi je da osuđenom licu zameni kaznu nekom drugom kaznom.⁶⁵

Rad u javnom interesu u Švedskoj postoji od 1990. godine kao jedna od najčešćih alternativa kazni zatvora do godinu dana. Međutim, on može biti primenjivan i kao sporedna kazna uz uslovnu osudu ili uslovni otpust.⁶⁶

Broj kazni rada u javnom interesu je značajno porastao od 1999. godine kada je prvi put zakonom omogućeno da se primenjuje kao

⁶⁴ Criminal Code of the Kingdom of Sweden, dostupno 20.02.2020. na:

<http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. U daljem tekstu Krivični zakon Švedske.

⁶⁵ Dostupno 10.03.2019. na: <https://www.kriminalvarden.se/swedish-prison-and-probation-service/probation>

⁶⁶ Mrvić-Petrović, N. (2018). Rad u javnom interesu (pojam, uslovi, mogućnosti izricanja, trajanje i posledice neizvršenja radne obaveze). Op.cit., str. 154.

uslov uz uslovnu osudu, tako da je posle deset godina u 2009. godini izrečeno 5460 kazni rada u javnom interesu.⁶⁷

U kombinaciji sa uslovnom osudom osuđeno lice treba da izvršava društveno koristan rad u trajanju od 40-240 časova (član 2a poglavlja 27. Krivičnog zakona Švedske). Ukoliko je deo obaveza određenih u sklopu probacije izvršava se prema članu 2a i 5a, poglavlja 28. Krivičnog zakona Švedske. Plan izvršenja propisuje administracija koja funkcioniše u okviru lokalnog zatvora i probacije.

Izvršavanje rada osuđenog lica se sprovodi pod nadzorom supervizora ili nadzornika koga imenuje lokalna zajednica. Osuđeno lice ima obavezu da obaveštava svog probacijskog službenika za uslovnu osudu o svom kretanju i o svakoj promeni koja je od značaja za nadzor.

3.4 Španija

Krivičnopravni sistem Španije se sastoji iz dela koji predstavlja Španiju i dela koji predstavlja Kataloniju. Primena vanzavodskih sankcija je počela 1995. godine uvođenjem u KZ Španije.⁶⁸ Španski kazneni sistem odlikuje šest vanzavodskih sankcija: neplaćen rad u korist zajednice (*trabajo en beneficio de la comunidad*), uslovna osuda sa posebnim obavezama, kućni zatvor, otvoren zatvor, uslovni otpust i posebne uslovne osude za korisnike droga.

U Kataloniji su probacijski službenici specijalizovani za izvršenje samo neplaćenog rada u korist zajednice i deo su probacijske služ-

⁶⁷ Aebi, M., Delgrande, N., Marguet Y. (2015). Have community sanctions and measures widened the net of the European criminal justice systems? *Punishment & Society*, Vol 17(5), pp. 584-585.

⁶⁸ Criminal Code, Organic act 10/1995, Ministerio de Justicia, 2013. Official State Gazette number 281, 24.11.1995. (Código Penal) - u daljem tekstu KZ Španije. dostupno 15.03.2020. na: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

be koja funkcioniše u okviru zatvorske administracije pod upravom Ministarstva pravde.⁶⁹ Španski deo probacijske službe funkcioniše u okviru zatvorske administracije koja je pod upravom Ministarstva unutrašnjih poslova.

Velika pažnja sistema je posvećena izvršenju kazne rada u javnom interesu jer je prilično širok raspon krivičnih dela i prekršaja za koje se ova kazna izriče.

Neplaćen rad je u špansko zakonodavstvo uveden 1995. godine sa ciljem zamene kazne zatvora, zatim kao alternativa vikend zatvoru i kao zamena za neplaćenu novčanu kaznu. Nakon izmena zakona u 2003, 2004. i 2007. godini primena se proširila jer se mogao izreći i kao glavna sankcija za neka krivična dela.⁷⁰ Kada su usledile izmene i dopune KZ Španije od 28.12.2004. godine broj kazni je naglo rastao, naročito kada su u pitanju nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje gde je neplaćen rad direktno propisana kazna (član 135. i član 171. KZ Španije), ali i za vožnju pod dejstvom alkohola (član 379. KZ Španije). Dakle, uvođenjem ove sankcije kao direktne sankcije za određena krivična dela, zakonodavac je proširio njen obim primene (odredbama Posebnog dela KZ Španije) i ostvario željeni učinak - da se poveća izricanje ove sankcije.⁷¹

⁶⁹ Barberan, J., Laurrauri, E. (2012). Probation in Europe - Catalonia. The European Organization for Probation. Confederation of European Probation-CEP, pp. 4-5; <http://www.cepprobation.org/wp-content/uploads/2018/10/probation-in-europe-2013-chapter-catalonia.pdf>

⁷⁰ Blay, E. (2010). It could be us: Recent transformations in the use of community service as a punishment in Spain. *European Journal of Probation*, Vol. 2, No. 1, 2010, pp. 62-81, p. 64.

Od 2003. godine neplaćeni rad se primenjuje za lakše oblike krivičnog dela nasilje u porodici, a od 2004. godine za rodno zasnovano nasilje, zatim kao zamena za kratkotrajne kazne zatvora, a od 2007. godine kao kazna za pojedine saobraćajne prestupe.

⁷¹ Blay, E. (2007). Nueve topicos acerca del trabajo en beneficio de la comunidad: la necesidad de una discusión basada en conocimientos empiricos. *Revisata para el Analisis del Derecho* (4), p. 5; https://www.inderet.com/pdf/474_es.pdf.

Do 2010. godine izvršenje kazne je nekako i funkcionisalo, ali se u tom momentu zbog broja izrečenih kazni, nedovoljne razvijenosti probacijskog sistema i nedovoljno radnih mesta za osuđena lica, pojavio problem izvršenja pa se u preko 90% presuda kazna nije mogla izvršiti.⁷²

U trećem delu KZ Španije, članovi 33, 40, 49, 53 i 88 propisuju kaznu rada u javnom interesu, a način izvršenja propisuje Real Decreto 515/2005 RD (osnovna pravila). Od 2003. godine kazna se izvršava u trajanju maksimalno do 180 radnih dana, odnosno da je maksimalan broj sati 1440 (član 33). U skladu sa tim je propisano da jedan dan kazne rada u javnom interesu predstavlja osam sati rada i da se ne može primeniti bez saglasnosti osuđenog lica (član 49). Kazna se mora izvršiti u toku jedne godine (član 40).

Kazna rada u javnom interesu se može izreći licu koje je osuđeno za krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora do godinu dana ili posebno, se može izreći u kombinaciji sa novčanom kaznom. Takođe, moguće ju je primeniti u situaciji kada je propisana kazna zatvora do dve godine, a sud proceni da je bolje izreći kaznu rada u javnom interesu nego kaznu zatvora (član 88. KZ Španije). U toj situaciji kazna zatvora do dve godine može se zameniti maksimalno sa 720 dana rada u korist zajednice, a sud u presudi određuje broj dana. Vrlo retko se dešava da sud odredi broj sati, već to prepušta službi za izvršenje koja sate na dnevnom nivou treba da uskladi sa obavezama osuđenog lica.⁷³

Član 49. KZ Španije takođe, definiše kaznu rada u javnom interesu, pri čemu se posebno mora voditi računa da aktivnosti kazne ne utiču negativno na posao, obrazovanje ili porodične obaveze prestupnika (515/2005 Real Decreto). Poslovi koji se mogu obavljati su: pružanje pomoći starim i hendikepiranim licima, rad u javnom

⁷² Ibid.

⁷³ Blay, E. (2010). It could be us. Op. cit., p. 65.

transportu, rad u preduzećima za uređenje zelenih površina, pomažanje zaposlenima u socijalnim službama, rad u bolnicama za programe lečenja od zavisnosti od droga, ali se poslovi mogu obavljati i u nevladinim organizacijam.⁷⁴

Smatra se da je kazna za osuđeno lice to što mu se uskraćuje slobodno vreme jer u tom periodu obavlja društveno-koristan rad u korist zajednice. Osuđeno lice daje svoj pristanak prvo sudiji u toku sudskog postupka, a drugi put probacijskom službeniku kada se saglašava sa planom izvršenja kazne prema pojedinačnom programu. Ukoliko osuđeno lice neće da pristane na program rada kod probacijskog službenika smatra se da je došlo do kršenja izvršenja.⁷⁵

Kada se započne sa izvršenjem i lice uputi na rad, njegova kontrola se vrši na dva načina. Prvu kontrolu vrši zaposleni u preduzeću ili organizaciji gde se izvršava kazna, a drugu probacijski službenik, koji periodično proverava tok kazne i efektivnu realizaciju nametnutog posla, kroz kontakt sa licima koji učestvuju u izvršenju (art. 7.2 Real Decreto 515/2005).

Ukoliko dođe do kršenja sankcije zaposleni u preduzeću obaveštava probacijskog službenika, a nakon toga on obaveštava sud. Sudija koji je nadležan za izvršenje zatvorskih kazni, uslovnih osuda i drugih vanzavodskih sankcija je dužan da pregleda sve dokaze i utvrdi da li su navedene okolnosti dovele do kršenja sankcije, a ako nisu može osuđenom licu narediti da i dalje nastavi da radi na istom radnom mestu ili na drugom dok se sankcija ne izvrši. U okolnosti kršenja kazne rada u javnom interesu se ubrajaju (član 49. KZ Španije):

- neopravdano odsustvovanje prestupnika sa posla najmanje dva dana, kada ono prati odsustvo dobrovoljnog nastavka izvršenja sankcije;

⁷⁴ Ibid., p. 69.

⁷⁵ Ibid., p. 65.

- ako prestupnik u radu ne ispunjava ni minimalne standarde rada i pored postojanja nadzora određenog lica na poslu, a uz to mora postojati i direktno odbijanje naloga kako bi se smatralo da se krši program rada;
- ako se osuđeno lice ponavljano i evidentno suprotstavlja i ne uspeva da izvrši naloge date od osobe koja je zadužena za njegov nadzor;
- kada je zbog bilo kog drugog razloga ponašanje osuđenog lica takvo, da lice zaduženo za nadzor u preduzeću odbija da ga i dalje zadrži na radnom mestu.

Ako sud utvrdi da je došlo do kršenja sankcije, izvršiće zamenu u onu sankciju koja je prvobitno propisana (npr. kaznu zatvora) i to u trajanju koje je preostalo za izvršenje, a po principu da jedan dan zatvora menja jedan dan kazne rada u korist zajednice (član 88. KZ Španije). Ako je prvobitno propisna novčana kazna, kazna se onda zamenjuje kaznom lišenja slobode (zatvorom) i to po principu da je jedan dan kazne rada u korist zajednice jednako jedan dan zatvora ili jednak novčanoj kazni u dnevnim iznosima za dva dana (član 53. KZ Španije). Treća mogućnost koja se može javiti je da je kazna rada u korist zajednice propisana kao glavna sankcija, i takva i izrečena uz saglasnost okrivljenog pre donošenja presude. Ako u toj situaciji dođe do kršenja izvršenja, ona se zamenjuje ili kaznom zatvora ili novčanom kaznom.

Kaznom rada u korist zajednice se prestupniku pruža šansa da izabere alternativu zatvoru, postiže se reparacija u korist zajednice i bolja resocijalizacija prestupnika. Osuđena lica su mišljenja da je takva sankcija legitiman krivični odgovor, da je adekvatna, "poštena" i zaslužena u odnosu na učinjeni prestup.⁷⁶ Istraživanja su pokazala i da se ova sankcija doživljava kao optimalna za kažnjavanje prestupa

⁷⁶ Blay, E. (2007). Nueve topicos acerca del trabajo en beneficio de la comunidad: la necesidad de una discusion basada en conocimientos empiricos. Op. cit., p. 9.

srednje težine, a građani su više naklonjeni vanazavodskim sankcijama nego kazni zatvora, kada bi odlučivali o sankcionisanju prestupa u hitpotetičkom slučaju.⁷⁷

Generalno gledano, špansko zakonodavstvo je pružilo širok spektar prestupa uz koje se može izreći kazna rada u korist zajednice, propisao je jasne uslove i kriterijume, ali nije dovoljno obratio pažnju na obezbeđenje dovoljnog broja radnih mesta gde se kazna može izvršavati, na obezbeđenje dovoljnog broja probacijskih službenika i na potrebu za veća ulaganja u nevladin sektor koji bi pomogao u izvršenju ove kazne.⁷⁸ Čak su i pojedine studijske analize potvrdile da problem u izvršenju potiče od neadekvatnih odluka suda koji ovu kaznu izriču licima koja nisu podobna za izvršenje, preko predomišljanja osuđenih lica, pa do kršenja mera i nedovoljnog broja radnih mesta i nedovoljnog broja probacijskih službenika.⁷⁹ Dakle, sistem skoro pa sličan aktuelnom stanju u Srbiji.

3.5 Hrvatska

Hrvatska je država iz bliskog okruženja koja ima razvijen sistem vanzavodskog sankcionisanja. Kazna rada u javnom interesu naziva se *rad za opće dobro* i definisana je kroz Zakon o probaciji⁸⁰ i Kazneni zakon Hrvatske⁸¹ koji se bavio ovom kaznom od 2011. godine kroz izmene i dopune. Pre tog perioda kazna rada za opće dobro nije

⁷⁷ Ibid., p. 9.

⁷⁸ Spasojević, A. (2019). Vanzavodske krivične sankcije i mere. Op. cit., str. 266.

⁷⁹ Blay, E. (2007). Nueve topicos acerca del trabajo en beneficio de la comunidad. Op. cit., p. 11.

⁸⁰ Zakon o probaciji "Narodne novine", br. 99/18, od 31. listopada 2018. Zakon je na snazi od 17.11.2018., dostupno 10.03.2020. na: <https://www.zakon.hr/z/234/Zakon-o-probaciji>. U daljem tekstu Zakon o probaciji.

⁸¹ Kazneni zakon "Narodne Novine" br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19.

Zakon sa izmenama je na snazi od 01.01.2020. godine. U daljem tekstu KZ Hrvatske.

postojala kao kazna već je bila definisana odredbom koja je nazvana “zamena kazne zatvora” i to samo za kazne zatvora do šest meseci (član 54. KZ Hrvatske iz 1997. godine).

Kazna rada za opće dobro se izvršava pod upravom i nadzorom probacijske službe koja funkcioniše pri Ministarstvu pravosuđa. Kazneni zakon propisuje mogućnost da se kazna zatvora do godinu ili novčana kazna zameni u kaznu rada za opće dobro.⁸²

Jedan dan kazne zatvora se zamenuje sa dva sata rada za opće dobro, dakle maksimalna kazna do godinu dana se može zameniti sa 720 časova rada za opće dobro, a ako se izrekne kazna zatvora u trajanju do šest meseci sud će je zameniti za kaznu rada za opće dobro osim ako se time ne može ostvariti svrha kažnjavanja (član 55. st. 1. i st. 2. KZ Hrvatske). Dakle, gotovo obligatorno proizilazi da se kazna rada za opće dobro izrekne umesto kazne zatvora do šest meseci, te je ovakvim pozitivnim propisom zakonodavac umanjio mogućnost primene kratkotrajnih kazni zatvora do šest meseci, čime se može uticati na smanjenje prenaseljenosti zatvora. Sa druge strane, kada je u pitanju kazna zatvora do godinu dana pristanak okrivljenog je jasno definisan kao obavezan, dok se u prethodnoj situaciji ne ističe decidno. Ipak, ukoliko sud ne donese odluku o zameni kazne zatvora do šest meseci, mora u presudi navesti obrazloženje odnosno razloge za to. Kao osnovni razlog svakako možemo smatrati ne postizanje svrhe kažnjavanja što je nužna potreba usled procesa individualizacije krivičnopravne sankcije.

Ukoliko sud nije u mogućnosti da naplati novčanu kaznu ni prisilno u roku od tri meseca, uz pristanak osuđenog lica će izvršiti zamenu kazne i to tako što bi za jedan dnevni novčani iznos zamenio sa dva sata⁸³ kazne rada za opće dobro. Moguće je zameniti maksimalno 360 dnevnih iznosa što je 720 časova rada za opće dobro (član

⁸² Dostupno 10.03.2020. na: <https://pravosudje.gov.hr/probacijska-sluzba/pravne-osobe-u-kojima-se-izvršava-rad-za-opce-dobro/o-rad-u-za-opce-dobro>

⁸³ Na početku primene ovog zakona u 2011. godine bilo je četiri sata odnosno maksimalno 1440 časova.

43. st. 2. KZ Hrvatske). U situaciji kada na to ne pristine ili ne izvrši kaznu rada za opće dobro, novčana kazna će se zameniti kaznom zatvora (član 43. st. 3. KZ Hrvatske).

Zanimljivo je istaći još jednu pozitivnu odredbu zakona a to je kombinacija kazne rada za opće dobro sa zaštitnim nadzorom (član 64. KZ Hrvatske) koji ne može da traje duže od kazne rada za opće dobro a to je maksimalno dve godine (član 55. st.3. KZ Hrvatske).

Troškove putovanja osuđenom licu do mesta izvršenja kazne ne snosi probacijska služba, rad se obavlja bez nadoknade a može se izvršavati samo uz pristanak osuđenog lica. Ukoliko dođe do nesreće na radu ili do profesionalnog oboljevanja troškove osiguranja obezbeđuje telo državne uprave nadležno za poslove pravosuđa.⁸⁴

Probacijska služba određuje rok izvršenja kazne, sadržaj rada i ustanovu gde je izvršava,⁸⁵ sve u dogovoru sa osuđenim licem, vodeći računa o njegovim sposobnostima, ličnim prilikama, zaposlenju (član 55. st. 5. KZ Hrvatske). Dakle, ovde je zakonodavac preneo deo svoje nadležnosti na probacijskog službenika time što je on taj koji određuje rok za izvršenje kazne (koji ne može biti kraći od jednog meseca ni duži od dve godine od dana izvršnosti presude).

Zakon je jasno propisao i posledice za negativno ponašanje osuđenog lica. Ako se osuđeni ne odazove na poziv probacijskog službenika u roku od osam dana od dana za kada mu je zakazan razgovor, ili nije moguće da mu se uruči poziv zbog netačne adrese ili ne da pristanak za rad, probacijski službenik obaveštava sud. Ukoliko je

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ U Hrvatskoj postoji preko 1137 ustanova sa kojima postoji sklopljen Ugovor za izvršenje kazne rada za opće dobro u vidu obavljanja pomoćnih poslova. To su bolnice, ustanove za psihički bolesne osobe, domovi za starije i nemoćne, centri za odgoj i obrazovanje, centri za rehabilitaciju, Crveni krst, Caritas, škole, vrtići, muzeji, biblioteke, društva i udruženja koja se bave zaštitom životinja, razne humanitarne organizacije, dobrovoljna vatrogasna društva, sportski klubovi, poduzeća koja se bave komunalnim delatnostima... Ibid.

kazna rada za opće dobro zamena za kaznu zatvora tada obaveštava izvršnog sudiju, a ukoliko je zamenjena novčana kazna obaveštava nadležni sud (član 55. st. 6. KZ Hrvatske).

Postupak izvršenja poslova iz nadležnosti poverenika za ovu kaznu je sličan kao u Srbiji. U Hrvatskoj se donosi rešenje o rasporedu na rad, a u Srbiji odluka o upućivanju na rad. Obaveze lica iz ustanove opredeljenog za kontakt sa probacijskom službom su ista kao i u Srbiji. Detaljniji način izvršenja kazne propisuju članovi 24-29. Zakona o probaciji.

Član 26. Zakona o probaciji ostavlja mogućnost osuđenom da uloži prigovor na rešenje o rasporedu za izvršenje rada za opće dobro i to u roku od tri dana od dana prijema rešenja, ali taj prigovor ne odlaže izvršenje rešenja dok od njemu ne odluči telo nadležno za poslove pravosuđa. Takođe, članom 27. i članom 28. su precizno definisani uslovi za odgađanje ili prekid izvršenja kazne kao i razlozi i dužina trajanja (akutna bolest, smrt člana porodice, potreba za obavljanjem radova izazvanim elementarnim nepogodama, trudnoća, roditeljstvo do godinu dana starosti deteta, sezonski i povremeni rad nezaposlene osobe ako je to nužno za njeno izdržavanje).

Možemo reći da je ovo zakonodavstvo približno uređeno kao i srpsko po pitanju ove kazne, sa nekim preciznijim odredbama koje možemo uzeti kao primere pozitivnog prava.

4. UMEŠTO ZAKLJUČKA

Kazna rada u javnom interesu je kazna koja je nedovoljno eksploatisana u pozitivnom zakonodavstvu, odnosno bolje rečeno nedovoljno su eksploatisane mogućnosti i pozitivni efekti koje ona pruža. Njena adekvatnost se vidi u zameni kratkotrajnih kazni zatvora, izbegavanju negativnih posledica zatvora, zatim u pozitivnom dejstvu na prestupnika kako u psihološkom tako u socijalnom, profesionalnom, ekonomskom i fizičko-zdravstvenom smislu, i na kraju ni malo zanemarljivom, pozitivnom uticaju na društvenu zajednicu i državni budžet. Njenim izvršenjem vrši se konstruktivno osmišljen besplatan rad u svrhu reparacije. Ipak, izbegavanje njene primene je posledica nedovoljno organizovanog sistema izvršenja i nedovoljne informisanosti o kazni kako među nosiocima pravosudnih funkcija tako i među građanima i prestupnicima.

Pored postojećih zakonskih odredbi bilo bi poželjno empirijski ispitati mogućnost njihove promene u smislu proširenja primene ove kazne u više pravaca.

- Povećanje primene bi se moglo postići ukoliko se za određena krivična ili prekršajna dela propiše kazna rada u javnom interesu kao glavna kazna.
- Zakonodavac bi trebao promeniti i odredbu koja se tiče mera bezbednosti kao što je lečenje od alkoholizma ili narkomanije zbog ograničenja od šest meseci kako bi se pored već propisanih kazni uz koje se mogu izreći mere bezbednosti, mogla izreći i kazna rada u javnom interesu i to na način da ju je moguće izvršiti (uzimajući u obzir da je u ovom trenutku zakonodavac predvideo da je maksimalno vreme trajanja kazne rada u javnom interesu šest meseci).

- Kako se u drugim državama pokazala delotvorna primena ove kazne u kombinaciji sa drugim kaznama kao što su uslovna osuda sa ili bez zaštitnog nadzora, kućni zatvor sa elektronskim nadzorom ili uslovni otpust sa ili bez zaštitnog nadzora, trebalo bi empirijski ispitati adekvatnost primene u nacionalnim uslovima. Nataša Mrvić-Petrović, ipak ističe da bi predlagati takve izmene bilo rizično s obzirom da su izmene krivičnih zakona u Srbiji ad hock i bez analize efikasnosti,⁸⁶ te bi se time mogao još više ugroziti već nizak nivo mogućnosti za izvršenje ove sankcije.
- Takođe, poslodavci se moraju stimulisati i zainteresovati za zapošljavanje osuđenih lica kroz određene stimulacije ili benefite, za šta je neophodna volja države. Na takav način bi se obezbedio dovoljan broj radnih mesta u lokalnim zajednicama i podigao socioekonomski standard u društvu.⁸⁷

Na žalost, kazna rada u javnom interesu u Srbiji je uslovljena društvenim kontekstom u kom prestupnik boravi i to se ogleda prvo u pristupu države (potreba državnog budžeta za novcem i potreba lakšeg izvršenja poslova iz nadležnosti od strane Ministarstva pravde zatvorskom ili novčanom kaznom), a zatim u pravosudnom odnosno sudskom pristupu, u pristupu zaposlenih u javnim preduzećima koje se odražava na način izvršenja i na kraju, u pristupu samog prestupnika ovoj kazni.

Dakle, uspešnost primene ove kazne svakako zavisi i od mišljenja, stavova, predrasuda i stereotipa članova zajednice u celini, a naročito u populaciji zaposlenih u okviru radne sredine gde se kazna izvršava. "Mišljenje nekih autora je da su u Srbiji stavovi javnosti prema alternativnim sankcijama ambivalentni, da je u izvesnoj meri izražena socijalna stigmatizacija, diskriminacija i strah od osoba na odsluženju kazne u zajednici (Đorić-Želeskov, Batričević, 2014)".⁸⁸

⁸⁶ Mrvić-Petrović, N. (2018). Rad u javnom interesu (pojam, uslovi, mogućnosti izricanja, trajanje i posledice neizvršenja radne obaveze). Op. cit., str. 158-159.

⁸⁷ Spasojević, A. (2019). Vanzavodske krivične sankcije i mere. Op. cit., str. 353.

⁸⁸ Đurđević, S., Krivokapić, Ž., Šapić, R., Vićentić, S. (2016). Stavovi zaposlenih prema osuđenima na kaznu rada u javnom interesu. Op. cit., str. 122.

Tako su i nalazi istraživanja u 2016. godini potvrdili da postoji ambivalentan stav prema osuđenim licima na kaznu rada u javnom interesu, jer su se ispitanici skoro u istom stepenu slagali sa time da osuđenim licima treba pružiti šansu za zaposlenje i da je sistem kažnjavanja previše blag.⁸⁹ Kako se socijalna distanca može smanjivati kontaktom između dve grupe, smatramo da bi pozitivniji odnos zajednice ka ovoj kazni mogao da se postigne povećanim brojem izvršenja. Sa druge strane, postoji mogućnost delovanja podsticanjem javnih preduzeća na inicijativu ali i podizanjem informisanosti građana u zajednici o prednostima ove kazne.

Dakle, dok god bude prisutan ovako zanemarujući stav državnog sistema i zajednice prema kazni rada u javnom interesu, njen procenat u presuđenom kriminalitetu biće jako nizak. Zbog toga smatramo da bi bila potrebna intenzivnija promocija dobrobiti ove kazne na svim nivoima (kod donosilaca odluka u Ministarstvima, kod nosilaca pravosudnih funkcija, kod direktora lokalnih preduzeća i ustanova, građanstva). U skladu sa ciljnom grupom promocija se može organizovati na različite načine (kontinuiranim edukacijama, medijskom prisutnošću teme, konferencijama, boljom organizacijom multisektorske saradnje, debatama i okruglim stolovima i sl.).

Zbog svojih pozitivnih efekata kazna rada u javnom interesu bi trebala više da se primenjuje, a istovremeno da se sistemski unapređuje način izvršenja, multisektorska saradnja i utiče na promenu stavova prema njoj u okviru društvene zajednice.

*Kazna rada u javnom interesu je lični izbor prestupnika
koji je izabrao društveno adekvatan način
sankcionisanja za svoj prestup.*

⁸⁹ Ibid., str. 129.

5. LITERATURA

- Aebi, M., Delgrande, N., Marguet Y. (2015). Have community sanctions and measures widened the net of the European criminal justice systems? *Punishment & Society*, Vol 17(5).
- Aebi, M.F., Hashimoto, Y.Z. (2018). Persons under the supervision of Probation Agencies. *SPACE II - Council Europe Annual Penal Statistics*. Council of Europe, Strasbourg, (20.12.2018), p. 16-17, dostupno 15.01.2020. na: <https://www.coe.int>
- Aebi, M.F., Tiago, M.M. (2018). Prisons and Prisoners in Europe 2018: Key Findings of the SPACE I report, p. 1, dostupno 15.01.2020. na: <https://www.coe.int>
- Aebi, M.F., Tiago, M.M. (2018). Prison Populations. *SPACE I - Council Europe Annual Penal Statistics*. Council of Europe, Strasbourg, (20.12.2018), dostupno 15.01.2020. na: <https://www.coe.int>
- Barberan, J., Laurrauri, E. (2012). Probation in Europe - Catalonia. The European Organization for Probation. Confederation of European Probation-CEP.
<http://www.cepprobation.org/wp-content/uploads/2018/10/probation-in-europe-2013-chapter-catalonia.pdf>
- Blay, E. (2010). It could be us: Recent transformations in the use of community service as a punishment in Spain. *European Journal of Probation*, Vol. 2, No. 1, 2010, pp. 62-81.
- Blay, E. (2007). Nueve topicos acerca del trabajo en beneficio de la comunidad: la necesidad de una discusion basada en conocimen-

- tos empiricos. Revisata para el Analisis del Derecho (4), https://www.inderet.com/pdf/474_es.pdf).
- Bejatović, S. (2018). Alternativne krivične sankcije i regionalna krivična zakonodavstva (osnovna zakonska obeležja i iskustva u primeni-sličnosti i razlike), u Zborniku radova: „Alternativne krivične sankcije“. Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju-Misija u Srbiji, Beograd, 2018, str. 9-29.
- Walmsley, R. (2016). World prison population list, eleventh edition. World Prison Brief, dostupno 12.12.2018. na: <https://www.prisonstudies.org>
- Dežman, Z. (2011). Alternativne kazenske sankcije na 3. in 4. odstavku 86. člana KZ-1. Pravosodni bilten st. 1/2011.
- Jakulin, V. (2018). Alternativne krivične sankcije i krivično zakonodavstvo Slovenije (osnovna zakonska obeležja i iskustva primene). Zbornik radova "Alternativne krivične sankcije". Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju-Misija u Srbiji, Beograd, 2018, str. 95-108.
- Carter, R., Coks, J., Glaser, D. (1987). Community service: A Review of the basic issues. Federal Probation, vol. 51/1.
- Lazarević, J. (2009). Alternativne krivične sankcije: iz Biltena sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, broj 3/2009, Intermex. Dostupno 18.09.2018. na stranici: <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/30744>
- Mrvić-Petrović, N. (2018). Rad u javnom interesu (pojam, uslovi, mogućnosti izricanja, trajanje i posledice neizvršenja radne obaveze), u: Zbornik radova „Alternativne krivične sankcije“ (2018). Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju-Misija u Srbiji, Beograd, str. 151-160.
- Đurđević, S., Krivokapić, Ž., Šapić, R., Vićentić, S. (2016). Stavovi zaposlenih prema osuđenima na kaznu rada u javnom interesu. Specijalna edukacija i rehabilitacija Beograd, Vol. 15, br. 2, str. 119-139.

- Spasojević, A. (2018). Izveštaj o istraživanju. Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji CHRIS, Niš.
- Spasojević, A., Arsenijević, S. (2017). Efekti alternativnih sankcija i mera iz ugla povereničke službe. Odbor za ljudska prava Valjevo.
- Spasojević, A. (2019). Vanzavodske krivične sankcije i mere. Kaznena reakcija, stanje i praksa izvršenja. Odbor za ljudska prava Valjevo.
- Tulić, A. (2011). Rad za opće dobro kao alternativna krivična sankcija-dileme i problemi u praksi, str. 4, dostupno 10.09.2018. na: www.pravnadatoteka.hr.

Propisi:

- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija „Sl. glasnik RS“ br. 55/2014 od 23.05.2014.
- Zakon o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera „Sl. glasnik RS“ br. 55/2014, 87/2018 od 13.11.2018.
- Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima “Sl. glasnik RS” br. 32/2013 od 08.04.2013.
- Zakon o prekršajima „Sl. glasnik RS“ br. 101/05,116/08,11/09.
- Zakon o prekršajima „Sl. glasnik RS“ br.65/2013,13/2016,98/2016-odluka US, u daljem tekstu ZOP.
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija “Sl. glasnik RS” br. 55/2014 od 23.05.2014.
- Zakon o javnom redu i miru „Sl. glasnik RS“ br. 6/2016, 24/2018.
- Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima „Sl. glasnik RS“ br. 41/2009, 53/2010, 101/2011, 32/2013 - odluka US, 55/2014, 96/2015 - dr. zakon, 9/2016 - odluka US, 24/2018, 41/2018, 41/2018 - dr. zakon, 87/2018 i 23/2019).

Zakon o probaciji "Narodne novine", br. 99/18, од 31. listopada 2018. Zakon je na snazi od 17.11.2018., dostupno 10.03.2020. na: <https://www.zakon.hr/z/234/Zakon-o-probaciji>.

Krivični zakonik „Sl. glasnik RS“ br. 85/2005, 88/2005-ispr, 107/2005-ispr, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019 od 21.05.2019.

Kazenski zakonik KZ-1:UL RS št.55/08, 68/08 (popravek), 39/09 (K3-1A), 9/11 (K3-1B), 54/15(K3-1C), 38/16 (K3-1D) i 27/17 (K3-1E).

Kazneni zakon "Narodne Novine" br. 125/11,144/12,56/15,61/15,101/17,118/18,126/19.

Criminal Code of the Kingdom of Sweden, dostupan 20.02.2020. na: <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Criminal Code, Organic act 10/1995, Ministerio de Justicia, 2013. Official State Gazette number 281, 24.11.1995. (Codigo Penal), dostupno 15.03.2020. na : <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Pravilnik o načinu izvršenja vanzavodskih sankcija i mera i organizaciji i radu poverenika „Sl. glasnik RS“ br. 30/2015 od 27.03.2015.

Ustav Republike Srbije "Sl. glasnik RS" br. 98/2006.

Ostali izvori:

<http://mup.gov.rs//wps/portal/sr/aktuelno/saopstenja>, (04.03.2020)

<http://mondo.rs/a1032705/info/drustvo/drustveni-radumesto-zatvora-nije-popularan-u-Srbiji.html>, (24.10.2018)

<http://www.legislation.gov.uk/CriminalJusticeAct/2003/44>;

<https://www.bbc.co.uk>, (09.01.2019), BBC News, Home affairs correspondent, Shaw Denny. *Why are the numbers of community sentencing falling?*

<http://www.gov.uk/Crime,justiceandthelow/prisonsandprobation/community-sentences>, (21.02.2020)

<https://www.gov.uk/Crime, justice and the law/prisons and probation/community sentences/community-payback>, (21.02.2020)

<https://www.gov.uk/Crime, justice and the law/prisons and probation/community sentences/what you can and cant do while on a community sentence>, (21.02.2020)

<https://www.gov.uk/Crime, justice and the law/prisons and probation/community sentences/treatment and programmes>, (21.02.2020)

<https://www.kriminalvarden.se/swedish-prison-and-probation-service/probation>, (10.03.2019)

<https://pravosudje.gov.hr/probacijska-sluzba/pravne-osobe-u-kojima-se-izvrsava-rad-za-opce-dobro/o-rad-u-za-opce-dobro>, (10.03.2020)

<http://www.ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/iddn-20200117-1>, Lowest rate of prisoners in EU since 2000, (01.03.2020)

<https://www.coe.int/en/web/prison/home>, Council Europe Annual Penal Statistics SPACE. Council of Europe, (10.10.2018)

Podaci dostavljeni po zahtevu od Uprave za izvršenje krivičnih sankcija RS od 11.02.2020. godine.

https://ichef.bbci.co.uk/news/660/cpsprodpb/907D/production/_99598963_gettyimages-464625282.jpg, (21.02.2019)

Instrument za procenu rizika Ministarstva pravde, Odeljenja za tretman i izvršenje vanzavodskih sankcija i mera. Dostupno na <http://mpravde.gov.rs>

Udruženje sudija prekršajnih sudija. Alternativne sankcije - kazna rada u javnom interesu, analiza problema sa akcionim planom i preporukama za unapređenje. Udruženje sudija prekršajnih sudija Republike Srbije Beograd, 2012.

